

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології

Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему: «Жаргонізація сучасного фемінітивотворення в художньому стилі
української мови (на основі прози Ольги Слоньовської)»

Виконала: студентка II курсу,
групи Узмф-22
спеціальності 035 Філологія.
035.01 Українська мова та література
Ткачук Мар'яна Миколаївна

Керівник – доктор філологічних наук,
доцент Брус Марія Петрівна

Рецензент – кандидат філологічних
наук, доцент Воробець Олексій
Дмитрович

Івано-Франківськ – 2023

Анотація

Ткачук М. М. Жаргонізація сучасного фемінітивотворення в художньому стилі української мови (на основі прози О. Слоновської).

У роботі звернуто увагу на динамізацію сучасного українського словотворення. Зазначено, що вона спричинена активізацією словотвірних процесів у XXI сторіччі, частиною якої стала і деривація нових фемінітивів. Словотворення іменників зі значенням особи жіночого роду охопило всі форми загальнонародної мови, але масово вилилося в жаргонному мовленні.

На матеріалі нової прози Ольги Слоновської схарактеризовано загальноповживану та спеціальну фемінітивну лексику, а в межах останньої – жаргонну. Розглянуто семантичні та словотвірні особливості жаргонних іменників-найменувань жінок, визначено семантичні групи в межах жаргонізмів і творну базу фемінітивів. Проаналізовано особливості художнього мовлення письменниці Ольги Слоновської.

Ключові слова: *загальні назви жінок, словотворення фемінітивів, загальноповживана і спеціальна лексика, жаргонове мовлення, новітня проза.*

Tkachuk M. M. Jargonization of modern feminization in the artistic style of the Ukrainian language (based on the prose of O. Slonovska).

The work draws attention to the dynamization of modern Ukrainian word formation. It is noted that it is caused by the activation of word-forming processes in the 21st century, part of which was the derivation of new feminines. The word formation of nouns with the meaning of the person of the feminine gender covered all forms of the common language, but massively spilled out into slang speech.

On the material of Olga Slonivska's new prose, commonly used and special feminine vocabulary is characterized, and within the latter - jargon. The semantic and word-formative features of slang nouns-names of women are considered, semantic groups within slang terms and the creative base of feminines are defined. The features of the artistic speech of the writer Olga Slonivska are analyzed.

Key words: *common names of women, word formation of feminine forms, commonly used and special vocabulary, slang speech, modern prose.*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ДИНАМІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВОТВОРЕННЯ	
1.1. Активізація словотвірних процесів у XXI сторіччі	8
1.2. Фемінітиви в контексті теперішніх дериваційних явищ	13
1.3. Лексико-словотвірні інновації в жаргоновому мовленні	18
Висновок до 1 розділу	23
РОЗДІЛ 2. ФЕМІНІЗАЦІЯ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ	
2.1. Співвідношення загальноновживаних та рідковживаних слів	24
2.2. Питома й запозичена фемінітивна лексика в українській мові	29
2.2. Семантична і словотвірна характеристика жаргонових номінацій	33
Висновок до 2 розділу	38
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ	
3.1. Відображення говіркових ознак у прозі письменниці	39
3.2. Специфіка регіонального фемінітивотворення мисткині	42
Висновок до 3 розділу	44
ВИСНОВКИ	46
СЛОВНИК ФЕМІНІТИВІВ	49
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	67

ВСТУП

На сучасному етапі відбувається активізація словотвірних процесів у системі української мови, що призводить і до змін у її стильовій диференціації. Це, з одного боку, засвідчує відновлення власних дериваційних процесів, з другого боку, може демонструвати тимчасовість, нестабільність таких явищ, їхній перехідний характер, а з третього, – уже вказувати на виокремлення і стабілізацію якихось специфічних особливостей функціонування української мови. у зв'язку з різноманітними змінами та зрушеннями у словотвірній системі української мови мовознавців все більше привертають такі інноваційні процеси та заохочують до відстежування їх і проведення відповідних наукових розвідок.

У межах сучасних інноваційних явищ особливо виразними є лексико-словотвірні зміни і з зіставленні в ХХ ст. Якщо від середини минулого сторіччя формування нових мовних одиниць було рідкісним, випадковим, характерним переважно для художньої літератури, то від 90-х рр. і дотепер суспільні явища і процеси спричинили появу численної кількості новотворів і зокрема у всіх формах національної мови. Із кінця минулого сторіччя ситуація в українській мові докорінно змінилася. Українська спільнота розвивається в нових демократичних умовах із поступовим входженням у світовий простір, посилюється їхня європеїзація і глобалізація. Під впливом цього до мовотворчості залучається і когорта українських лінгвістів, і численна кількість різних за професійною діяльністю, освітою, статусом, уподобаннями мовців. Із розвитком інформаційних та комп'ютерних технологій нова мовна продукція поширюється в різних за стилем, жанрами, тематикою текстах.

Одним із виявів активної мовотворчості в теперішній час стала фемінізація української мови, що не мала такого вияву і поштовху в попередньому сторіччі, як сьогодні. Це явище стало масовим і поширеним у всіх стилях сучасної української мови, як у розмовній, так і в писемній формах літературної мови. Прогресивне і неперервне творення фемінітивів,

інколи й непередбачуване, викликає перестороги щодо можливого їхнього внормування й кодифікування, тому найбільшою сферою їх функціонування залишається розмовне мовлення, де і виникають переважно найменування жінок.

Процес фемінізації не належать до якихось глобальних чи нагальних проблем. Він розвинувся завдяки потужному словотвірному потенціалу української мови і під впливом лінгвальних та екстралінгвальних чинників, як, наприклад, унаслідок поширення феміністичних рухів, прагнення до гендерності рівності. Для української мови він важливим тому, що відображає народно розмовний характер української літературної мови, оскільки зароджується і розвивається спочатку в межах народного мовлення, а далі стає або не стає фактом загальноживаної мови. Через це, активізація творення і вживання фемінітивів у теперішній час є свідченням питомих словотвірних процесів, властивих саме українській мові, до яких належить і формування іменників жіночого роду, паралельних до іменників чоловічого роду.

Термін фемінітизація набув сьогодні лінгвістичного значення та активно вживається для вивчення фемінітивів української мови – у діяхронії та синхронії. А на сучасному етапі особливо запотребований черед активні дериваційні процеси у системі загальних найменувань осіб жіночого роду. Разом із спільнокореневими словами термін *фемінізація* наявний у багатьох лінгвістичних дослідженнях, зокрема зі словами *фемінітивний*, *фемінітивність*, *фемінізація*, *фемінізувати*, *фемінізування* та інші. Терміни з основою *фемін-* об'єднують назви жінок в цілісну лексичну підсистему, сприяють їй чіткому поділу за різними відношеннями і забезпечують її виразну ідентифікацію на тлі лексичної системи загалом [Брус 2019/1, с. 29].

На тлі активного творення та вживання фемінітивів особливу увагу привертають слова позалітературного вжитку, зокрема жаргонового мовлення. На думку вчених, жаргонові явища відрізняються від літературних та діалектних унікальною природою, навіть засоби і способи їх

структурування розрізняються за місцем виникнення, особливостями виділення, відтворюваності та функціонування [Нелюба 2023, с. 70].

Сучасна фемінітивна лексика вже не одноразово була об'єктом вивчення в україністиці [Архангельська А.М., Брус М. П., Кислюк Л.П., Нелюба А.М. та ін.]. Однак дослідження її як факту розмовного мовлення чи жаргонного мовлення не привертало спеціально увагу. У зв'язку з цим для аналізу динамізації фемінітивних процесів у сучасній українській мові визначено задекларовану вище тему.

Мета роботи – проаналізувати загальні назви жіночого роду, зафіксовані в прозі Ольги Слоновьовської, простежити співвідношення в її творах загальноновживаної та спеціальної фемінітивної лексики, відображення в прозі письменниці фемінітивів літературного і жаргонного мовлення та схарактеризувати їх.

Завдання роботи:

- розкрити активізацію словотвірних процесів у ХХІ сторіччі;
- означити лексико-словотвірні інновації в жаргоновому мовленні;
- розглянути фемінітиви в контексті теперішніх дериваційних явищ;
- показати співвідношення загальноновживаних та рідковживаних слів;
- описати питому й запозичену фемінітивну лексику в українській мові;
- дати семантичну і словотвірну характеристику найменувань жінок;
- звернути увагу на особливості художнього мовлення О. Слоновьовської;
- схарактеризувати стилістичні ознаки творчості письменниці.

Об'єктом у роботі є загальні назви осіб жіночої статі, виявлені у прозових творах Ольги Слоновьовської, їхні семантичні, словотвірні, стилістичні особливості.

Предмет дослідження – це характеристика загальних назв жіночого роду, зафіксованих у прозі Ольги Слоновьовської, співвідношення загальноновживаної та спеціальної фемінітивної лексики, визначення специфічних особливостей фемінітивів жаргонового мовлення.

Новизною роботи є те, що в ній здійснено аналіз фемінітивів жаргонного мовлення як результату активізації фемінітивних процесів у народнорозмовному вжитку, у зіставленні із загальноповживаними найменуваннями жінок; розглянуто їхні семантичні, структурні та стилістичні особливості; схарактеризовано специфіку мовотворчості О.Слоньовської.

Магістерська робота апробована в доповіді «Загальні назви осіб жіночої статі в контексті сучасної медичної термінології» на всеукраїнській мультидисциплінарній науково-практичній конференції з міжнародною участю «Лінгвоеккологія: мова медицини», яка відбулася 22–23 лютого 2023 року на кафедрі українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, в дистанційній формі. За результатами конференції видано збірник наукових праць «Лінгвоеккологія: мова медицини», до якого ввійшла відповідна стаття «Загальні назви осіб жіночої статі в контексті сучасної медичної термінології» (с. 18-21) магістрантки М. М. Ткачук у співавторстві з доценткою М. П. Брус https://drive.google.com/drive/folders/1WWToc6aLvLjoayTBvdGM6naI7F-1_Y4s

Джерельною базою для написання магістерської роботи стали найновіші твори Ольги Слоньовської «Загублені в часі», «Інстинкт саранчі», «Знехтувані Ноем», «Чупакабра».

РОЗДІЛ 1

ДИНАМІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВОТВОРЕННЯ

1.1. Активізація словотвірних процесів у XXI сторіччі

У групі слов'янських мов українська мова виокремлюється завдяки надзвичайно великому багатству загальних найменувань осіб жіночого роду, що функціонують у всіх формах загальнонародної мови (літературній, діалектній, просторічній, жаргонній) та відзначаються різноманітними мовними особливостями (семантичними, словотвірними, стилістичними, граматичними). Це спричинено тим, що українська мова є невичерпною, універсальною та унікальною щодо своїх словотвірних можливостей. У зв'язку проблеми позначення жінок, їхнього місця, статусу, становища в суспільстві може повністю задовільними дериваційна система української мови. А питання виникнення та функціонування загальних назв жіночої статі сьогодні не оминає практично кожний мовознавець, досліджуючи чи то історію української мови, чи найновіші номінативні явища й процеси.

Активізація і динамізація фемінітивних процесів у сучасній українській мові відчутна та помітна на тлі саме тих тенденцій, що були характерні для минулого сторіччя. Для попереднього періоду властиве було штучне нав'язування прикладкових моделей творення найменувань осіб жіночого статі (*жінка-лікар*), що обмежувало поширення однослівних відповідників жіночого роду (*лікарка*); потрактування окремих словотворчих засобів української мови як стилістично маркованих, що стримувало їхню участь у дериваційних процесах; найпродуктивнішими вважали форманти $-к(a)$, $-ш(a)$, яких залучали до творення і стилістично нейтральної лексики; нав'язування правил творення слів без урахування можливостей до наступної мовотворчості; спустошення іменникових парадигм, тобто від численної кількості найменувань чоловіків не утворювали назви жінок; нехтування надбаннями діалектного, просторічного, жаргонного мовлення [Нелюба 2023,

с. 52]. Загалом у минулому сторіччі діяли сформовані та стійкі правила словотворення назв жінок, а також регламентоване використання відповідних номінацій жіночого роду.

Обмеження словотвірних фемінітивних процесів у минулому сторіччі зумовлювалося і багатьма загальними мовними чинниками. Лінгвісти прагнули до наукового обґрунтування небажаності формування номінацій для позначення осіб жіночої статі через нібито позалітературний статус таких слів. До стримувальних чинників зараховували й омонімію, але омонімія є природним явищем української мови. У теперішньому словотворенні омонімізація, навпаки, активно поширюється і використовується часто як стильовий засіб. У такому випадку, на думку мовознавців, потрібно говорити не про якісь словотвірні чи мовні обмеження загалом, а про штучне стримування процесу творення і вживання фемінітивів. Отже, саме зі штучним станом у системі фемінітивного словотворення сформувалася думка про неможливість утворення найменувань жінок від багатьох відповідників іменників чоловічого роду [Нелюба 2023, с. 52].

Від кінця ХХ сторіччя і дотепер у контексті використання мовних ресурсів для вираження ціннісних орієнтацій і становлення нової системи переваг української держави чільне місце займає активізація продуктивного формування слів, охоплюючи і процеси запозичення слів, частоти вживання багатьох словотвірних моделей і типів. Інтенсивний розвиток словотвору української мови цього проміжку часу виявився у формуванні нових і у зростанні масового вживання вже відомих одиниць різних словотвірних типів і моделей. Названі процеси зумовлені дією кількох чинників: *необхідністю оновлення мовних засобів* унаслідок виникнення більшого чи меншого корпусу нових понять, яким необхідно дати пояснення, формування пріоритету суспільства майже у всіх сферах суспільного життя через перехід до нового типу економічних і політичних відносин, а також через відновлення власної державності; *необхідністю наступного вдосконалення словотвірної системи української мови* – систематизування і внормування

різних частин дериваційної структури української мови через посилену увагу суспільства до відновлення питомих словотворчих засобів і пошуків власної ідентичності унаслідок проголошення української державною мовою та розширення її функцій у різних сферах суспільства; і необхідністю розширення загальностилістичних і стильових можливостей української мови, що виявляється сьогодні в посиленні оказіонального, жаргонового, діалектного та розмовного словотворення, тобто у формуванні одиниць нелітературного, неофіційного характеру, а позанормативного чи навіть несерйозного змісту [Тараненко 2015, с. 10].

У процесі активізації різних словотвірних моделей української мови відображаються нові чи прогресивні зміни й тенденції розвитку навколишньої дійсності та сприйняття їх суспільством як нових цінностей – політичних, соціальних, економічних, ідеологічних, культурних, духовних, або, й навпаки, антицінностей, тобто нове бачення тих чи тих аспектів навколишньої дійсності, осмислення попередніх цінностей і можливостей викорінення їх. Це може виявлятися у реалізації словотвірних моделей складних слів, префіксальних утворень та менше у словотвірних моделях суфіксальних дериватів. Достатня кількість таких новотворів до поширення у загальному вжитку може функціонувати у невеликих лексичних групах: професійному мовленні, у діалектному, просторічному чи жаргонному [Тараненко 2015, с. 12–13].

Загальними особливостями сучасних тенденцій розвитку словотвірної системи української мови, на думку лінгвістів, є: 1) посилення уваги до використання власних словотворчих засобів та словотвірного можливостей української мови із прагненням обмежити впливи сусідніх мов; 2) радикалізація підходів до наповнення словотворчих засобів української мови новими словотвірними одиницями, посилення ролі окремих мовців у розбудові структури української мови (журналістів, кореспондентів, редакторів, перекладачів, лексикографів та мовознавців загалом), одночасно з послабленням авторитету «офіційної мови», унаслідок чого посилюється

динамічність цього оновлення, зростає варіантність мовних явищ та використання цих варіантів у мовленнєвій діяльності; 3) сфери суспільного життя стають більш сприятливими для реалізації вказаних тенденцій, зокрема це мовна практика суб'єктів недержавної форми власності, а з іншого боку, це мовні проекти окремих осіб чи різних груп, центрів, поєднаних навколо проблем вдосконалення та розвитку української термінології різних сфер професійної діяльності [Тараненко 2015, с. 96–97].

Наслідком зазначених процесів є факт наступного внормування та урізноманітнення різних частин системи словотвору української мови, очищення її від нехарактерних рис, і водночас зростання номінативної та комунікативної недоцільності одиниць, що можуть призводити до породження і певних мовної надмірності та недоречності. Інтенсивність змін дериваційних процесів із наростанням варіантності слів можна виявити як у зразках підшукування назви до тієї, яка не відповідає нормативним критеріям української мови, так і менш потрібних слів, незрозумілих із практичного підходу до словотвірних пошуків. Так, істотних змін зазнали синонімічні ряди зі значенням загалом «керівник, лідер»: 1) «керівник, начальник»: *керівник (керівниця), очільник (очільниця)*; 2) «службовець; чиновник»: *посадовець (посадовиця), урядовець (урядовиця), урядник (урядник)*; 3) «сильні світу цього»: *можновладець (можновладниця), заможновладець, державець* [Тараненко 2015, с. 99–100].

Під впливом демократизації мовної практики та послабленням її залежності від вимог та рекомендації літературної мови простежується як полегшення у виникненні нових і нових випадків взаємодії варіантних номінацій, так і заповнення номінативних прогалів у словотвірній системі. Діапазон наповнення лексики новими чи відновленими одиницями і самими тенденціями – від обмеження до розширення дії тих чи тих словотвірних моделей і типів – досить різноманітний. Сьогодні можна простежити навіть виразні паралелі між сучасним періодом і періодом українізації 20–30-х років ХХ ст. Однак тепер, по-перше, значно менший вплив державних інституцій

на процеси нормування й кодифікування української мови, ніж у минулому сторіччі; більша розбіжність та роз'єднаність діяльності практиків і теоретиків мовної кодифікації, нетверда і нечітка узгодженість їхніх пропозицій та рекомендацій, а відповідно і невпорядкованість мовної практики; по-друге, тепер відбувається заміна певних ділянок системи українського словотвору, а не їх первинне кодифікування, що вимагає не тільки перегляду, а й ламання вже усталених мовних стереотипів; по-третє, тепер у мовних настановах простежено дещо більшу категоричність, ніж у рекомендаціях мовознавців, термінологів, лексикографів 20-х років попереднього сторіччя, бо минуле покоління, напевно, не мало твердої впевненості щодо правильності і незмінності своїх позицій, а теперішнє вже відчуває авторитет своїх попередників, який був освячений, до того ж, їхньою страдницькою долею за рідну мову [Тараненко 2015, с. 101–102].

До нових явищ, порівняно з минулим сторіччям, але близьких до 20–30-х років ХХ ст., належить фемінізації сучасної української мови, яка охопила сьогодні практично весь мовний і мовленнєвий простір українського суспільного життя. Проте не всі громадяни української держави схильні позитивно чи радо сприймати таке явище, критикуючи чи навіть заперечуючи його. Сповідники принципу андроцентризму – переваги осіб чоловічої статі над особами жіночої – зазначають, що цей принцип, хоч і має широке та різноманітне вираження в різних народах і зокрема в межах теперішньої європейської цивілізації, проте з розвитком суспільства і зміною суспільної ментальності, поступово зазнає різних обмежень. Позначення жінки іменником чоловічого роду є досить тривалим і відчувається дотепер, як закономірний процес позначення особи загалом. Однак і на загальному номінативному, словотвірному, граматичному, синтаксичному сьогодні відчутним є рівнозначність обох іменників – чоловічого та жіночого роду – для позначення осіб відповідної статі. На це звертають увагу і в аналізі сучасних особливостей фемінізації та в зіставленні з минулим сторіччям чи з іншими мовами [Тараненко 2021, с. 5–20].

1.2. Фемінітиви в контексті теперішніх дериваційних явищ

Номінуванні жінки в українській спільноті, позначення її стану, статусу, професійної діяльності є одними з найактуальніших потреб і вимог сьогодення: у художній літературі, у публіцистичних нарисах, у діловому спілкуванні, науковому дискурсі та найбільше в розмовному вжитку. Теперішні лінгвістичні розвідки, присвячені питанням мовного опри явлення жінки, відзначаються різноманіттям посталих завдань і способів їхнього розв'язання. На основі проведених досліджень можна говорити про дві найбільш помітні ознаки: неабияка «модність» зазначеної тематики та її реалізація в рамках проведення гендерних чи феміністичних досліджень. Однак не всі виконані на сьогодні дослідження про фемінітиви української мови демонструють сповідування модних тенденції чи нових напрямків. Вивчення генези, еволюції та функціонування фемінітивів на сучасному етапі є наслідком довготривалої праці питомого українського мовного явища – категорії іменників зі значенням особи жіночого роду. До того ж, виконане в лінгвістичному, етнолінгвістичному, соціолінгвістичному та лінгвокультурологічному аспектах, воно є доказом того, що це явище не може знаходитися осторонь сучасних словотвірних процесів і нові зміни в ньому є фактом розвитку категорії жіночості і в сучасній українській мові, що проявляється у всіх її стилях і формах [Брус 2019/1].

Найменування осіб жіночого статі поширені сьогодні не тільки в літературній, а й в діалектній, просторічній та жаргонній формах національної мови. Зокрема, на основі словника Л. Ставицької «Український жаргон:» у межах сучасного сленгу простежено особливості загальномолодіжного жаргону (*мавна, кляча, матрона, фіалка, шалала* та ін.) та кримінально-злочинського жаргону (*авторитетка, бандерша, роксолана* та ін.). До формування таких номінативних одиниць залучено лексичний і словотвірний матеріал української мови не тільки останніх двох сторіч, а й минулих періодів. Якщо ж назви жінок літературної мови зафіксовані в

різних лексикографічних виданнях відповідних століть – переважно тлумачних, то фемінітиви-жаргонізми введено здебільшого до спеціальних жаргонових словників. Наприклад, у словнику Л. О. Ставицької «Український жаргон: словник: близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень» (2005) зафіксовано близько 200 найменувань жінок (*кадра, камбала, катакомба, кішка, клава, клізма, коза, ксюша* та ін.). Водночас фемінітиви-жаргонізми відображено на сьогодні і в «Історичному словнику фемінітивів української мови» [Брус 2019/2]. Про актуальність вивчення жаргонної лексики засвідчують різні праці: Редька Є. О. «Типи і способи домінування осіб в українських арготичних системах» (2016) та ін.

Фемінітиви-жаргонізми утворюються переважно лексико-семантичним способом унаслідок розширення чи переосмислення семантики самих найменувань жінок або неособових іменників, тобто способом метафоризації, що й відображено нині в працях про фемінітиви ХХ ст. (*гарнія* «нестерпна жінка», *мегера* «зла жінка» та ХХІ ст. (*авлетрида* «повія», *вакханка* «нестримна жінка» [Брус 2019/1, с. 228, 257]. Тому вони являють собою результати як лексико-семантичних, так і структурно-словотвірних процесів. Конретно процеси метафоризації у фемінітивній підсистемі, творення оцінних найменувань жінок уже досліджено в українській мові, зокрема в працях Т. М. Сукаленко «Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові» (2010), Т. П. Вільчинської «Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові» (1996). У соціолектах творення фемінітивів має більш незалежний характер щодо маскулінативів, ніж у літературній мові. Це зрозуміло, адже для розмовного та діалектного мовлення, де й найбільшою мірою поширені арготизми і жаргонізми з різними словотвірними засобами (*мамега, мамира, мамиско, мамище, маміна, маміца, мамойда, мамоля, мамора, мамоха, мамула, мамуніуні, мамунця, мамуняга, мамурата, мамуреда, мамуса, мамчиха*, характерне послідовне і регулярне творення фемінітивів зі співвідносними маскулінативами або без них [Брус 2019/1, 279].

До інноваційних словотвірних процесів у галузі фемінітивотворення, що відображають «унезалежнення» фемінного домінування від маскулінного (своєрідну номінативну емансипацію), на думку мовознавців, належить черезкрокове словотворення [Нелюба 2023, с. 125]. Особливості такої деривації полягають у тому, що, в одному випадку, назва жіночого роду може утворитися від назви чоловічого роду, але остання в теперішній час не зафіксована, хоч потенційно може існувати без конкретної просторової або часової фіксації (*антитерористка (антитерорист), впередукраїнка (впередукраїнець)*); а в іншому випадку, назва жінки утворена за існуючою словотвірною моделлю, але не передбачає існування корелята, бо характеризує жінок за специфічною ознакою (*віагрівка, кокошніконощиця, роналдівна* «подруга, симпатія К. Роналду»). Деривати, що відображають черезкрокове словотворення, стосується переважного okazіональної деривації, розвинутої під дією позамовних чинників (*автомайданівка, айдарівка, днрівка, опоблоківка* та ін.). Серед них трапляється багато емоційно забарвлених (особливо пейоративних утворень), що поширені переважно в розмовному, діалектному чи жаргонному мовленні, утворюючи навіть синонімічні ряди слів: *науковиця, науковчиня; самопомічниця, самопомічівка, самопомічанка; кримнашистка, кримнашівка, кримнашка; фейсбуківка, фейсбучка*. Через це вони можуть мати статус не тільки відмаскулінативних дериватів, а й специфічних okazіональних утворень.

Фемінітиви, що являють собою результати таких новітніх процесів, належать переважно до тих різновидів морфологічної деривації, які раніше були малопродуктивними, а сьогодні активізовані у творенні найменувань осіб і зокрема фемінітивів. Це здебільшого префіксальні, складні, суфіксальні фемінітиви. Вони внесені частково до сучасних лексикографічних, лексикологічних та інших лінгвістичних студій, зокрема до словника «Словотворчість незалежної України. 2012 – 2016» за заг. ред. А. М. Нелюби (2017); «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі» Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловської, Л. П. Кислюк; «Українська лексика

кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)» А.О. Стишова (2005) та ін.

У зазначених працях виявлено назви жінок, утворені без назв чоловіків (*автоледі, айбабця, антипроня, Європовія, ексвіагрівка, фемениша* та ін.), і назви жінок, які узуально співвідносяться з корелятами чол. р. (*амбасадорка, блогерка, буккросерка, вікіпедистка, ексрегіоналка* та ін.). Однак зафіксована на письмі назва жінки без чоловічого відповідника, існуючого в узусі, ще не вказує на черезкрокове словотворення. На нашу думку, такому процесу словотворення можуть відповідати ті фемінітиви, що виникли за усталеною словотвірною моделлю, належать до відомого словотвірного типу, але маскулінативи як твірна база дійсно відсутні в системі української мови. У зв'язку з цим такому словотворенню будуть відповідати тільки фемінітиви, що виражають специфічні ознаки жінок.

З огляду на теперішні процеси фемінізації, вважаємо, що фемінітиві-новотвори, які відображають усталені способи деривації і відповідають загальній тенденції творення фемінітивів на основі маскулінативів, мотивуються відповідними назвами чоловіків (засвідченими чи не засвідченими в писемних текстах), напр.: *співжителька* < *співжитель*, *кіногероїня* < *кіногерой*. Похідні фемінітиви, мотивовані назвами чоловіків, виявленими чи невиявленими в узусі, будуть виражати модифікаційне словотвірне значення, характерне для більшості фемінітивів.

У процесі свого історичного розвитку фемінітиви виявляли переважно модифікаційну словотвірну семантику. У зв'язку з цим відзначено перевагу модифікації над мутацією і транспозицією дериватів, тобто основну частину фемінітивів на всіх історичних етапах становили відмаскулінативні утворення із модифікаційним номінативним значенням, що забезпечує далі формування і стандартизування модифікаційних іменників зі значенням особи жіночої статі. Незначна кількість фемінітивів, засвідчених історично та з відображенням їх на сучасному етапі як активної чи пасивної лексики, – це відіменникові, віддієслівні та відприкметникові деривати з модифікаційним

аугментативним чи пейоративним значенням «жінка стосовно особи жіночої статі, названої твірним словом» (*мамонька, мамуце*), мутаційним значенням «жінка стосовно чоловіка, названо твірним словом» (*теслярка*), «жінка стосовно батька, названого твірним словом» (*теслярівна*), «виконавиця дії, названої твірним словом» (*породілля*), «носійка ознаки, названої твірним словом» (*босоніжка*) і транспозиційним словотвірними значеннями (*учена, чергова, потерпіла*).

На нашу вчених, у мовознавстві немає традиційного розуміння статусу фемінітивів як модифікаційних утворень, чи дериватів із модифікаційним словотвірним значенням, бо загальновідомим фактом є тільки перевага фемінітивів із модифікаційним номінативним словотвірним значенням над іншими та поширення їх в різних стилях української літературної мови. А модифікаційні аугментативні і пейоративні утворення, мутаційні і транспозиційні деривати є характерною ознакою розмовного і діалектного мовлення. Це свідчать про те, що у фемінітивній підсистемі переважають модифікаційні номінативні деривати над іншими різновидами словотвірної деривації та є характерною ознакою сучасної української літературної мови.

У найновіших дослідженнях із фемінітивного словотвору відображено деякі узагальнення щодо теперішнього і майбутнього аспектів фемінізації. У новітньому спотворенні фемінітивів актуалізовано переважно суфіксальний спосіб, у якому беруть участь суфікси *-к(а)*, *-ин(я)*, *-иц(я)*, *-ниц(я)*, *-ес(а)*, *-ис(а)*, але найпродуктивнішим є суфікс *-к(а)*. Такі суфікси чимраз більше розвивають свою продуктивність і можуть приєднуватися до різних за походженням основ і зокрема до тих, із якими раніше не поєднувалися. Мотивувальною основою для фемінітивів є переважно маскулінативи, рідко інші за значенням апелятиви, а також оніми, прикметники, дієслова чи словосполучення. З урахуванням закономірностей поєднання твірних основ і словотворчих формантів можна створити реєстр словотвірних типів і моделей фемінітивів сучасної української мови.

1.3. Лексико-словотвірні інновації в жаргоновому мовленні

Жаргонове словотворення має великий спектр виражальних особливостей, не характерних іншим складникам загальнонародної мови та виявляє активність і специфічність своїх словотвірних процесів у появі нових одиниць. А виникнення інновацій у жаргоновому мовленні потребує всебічного й комплексного вивчення, що вможливить виявлення динаміки і статичності мовних явищ та прогнозування наслідків і перспектив у словотворенні української мови. На думку мовознавців, дослідження жаргонів української мови має будуватися на таких принципах і постулатах: вивчення словотвірних жаргонових процесів в контексті загальнонаціональної мови; вивчати жаргонові деривати у зіставленні з подібними одиницями літературної та діалектної мови, з іншими типами і способами номінації; здійснювати культурологічний, соціологічний аналізи виникнення та засвоєння жаргонів [Нелюба, 2023, с. 71].

Мовознавці вважають, що основне завдання досліджень жаргонових інновацій полягає у встановленні специфічних ознак і тенденцій, породжувальних можливостей словотворення жаргонів у межах національної мови. Такі розвідки можна проводити в різному спрямуванні: за засобами і способами творення, за твірними основами, за конкретними сферами поширення жаргонів. Кожний окремо чи в сукупності такі напрями не даватимуть загального уявлення про досліджуване явище. Тому метою такого дослідження мало би стати визначення специфічних особливостей інноваційних процесів деривації жаргонів лексико-словотвірної категорії особи – об'єднання похідних із найзагальнішим значенням, без особливої уваги на конкретні способи і засоби деривації [Нелюба, 2023, с. 77].

До сфери активного творення та використання соціальних діалектів, або жаргонів, увійшли й фемінітиви, що виникають із ознаками, характерними для жаргонового мовлення та відповідають його специфіці. Жаргонове мовлення не має фонетичної системи та граматичної будови, а

лише лексичний склад, зумовлений конотативністю розмовного мовлення соціальних груп людей і впливом позамовних чинників – внутрішніх та зовнішніх – на їхній світогляд. Творенню експресивної лексики сприяє метафоризація загальноживаних слів, усічення або зміни звукового складу лексем, формування нових значень від загальновідомих слів, залучення до цього процесу літературної і діалектної лексики [Винник, 2007, с. 190]. Причиною виникнення жаргонів в носіїв мови є прагнення дотепно, дошкульно вразити співрозмовників своєю думкою, висловлюванням, виявити своє ставлення до чогось – позитивне чи негативне, переважно зневажливе або байдуже до суб'єкта чи об'єкта висловлювання, уникнути грубих слів або виразів [Винник, 2007: 190].

Утілення функціонального підходу в дослідженні мовних явищ, порівняно зі структурним аспектом, потреба у вивченні мови як динамічної структури, а не тільки як статичної, необхідність усвідомлення соціальної диференціації української лексики зумовили вивчення і соціального діалекту в сучасній українській лінгвістиці. Унаслідок цього українська мовознавча наука збагатилася за останні десятиріччя науковими працями про жаргонну лексику, особливо лексикографічними. Наукові розвідки з соціальної лексикології та відбиття її в словниках визначили й нові підходи до вивчення жаргонної лексики та нове розуміння її місця в контексті національної культури. Жаргонний лексикон в соціосемантичному розмаїтті став своєрідною картиною світу, потужною семіосферою певного часового зрізу культури, що демонструє у слові смислову перспективу як концентрат соціокультурного, духовного, психологічного клімату епохи. У лінгвокультурному вимірі жаргонної лексики наявна як окрема людина, так і покоління чи етнос [Ставицька, 2005, с. 12].

Активною частиною українського жаргонного мовлення стали і загальні назви осіб жіночої статі. До цього часу така лексика вважалася ненормативною, згрубіло-зневажливою, рідковживаною, то сьогодні вона стала компонентом живого розмовного мовлення, де доповнює

загальновідому лексику конотативною, вказуючи переважно на знижений статус жінки в суспільстві. Функційний та стилістичний параметри жаргонної лексики пов'язані з потужною сміховою основою, що є складником культури загалом і національної сміхової культури зокрема. У такому аспекті ідея сміхового потенціалу жаргонного лексикону легко може накладатися на потенційні словотвірні потуги української мови [Ставицька, 2005, с. 11]. Дослідження соціально диференційованого мовлення сучасної української мови засвідчують наскільки багатого і різноманітного в цьому плані є фемінітивна лексика. Зокрема, у словнику Л. Ставицької «Український жаргон» (2005) зафіксовано майже 200 номінацій зі значенням особи жіночого роду (однозначних і багатозначних). За лексичними ознаками вони розмежовані на слова загальномолодіжного та кримінально-злочинського жаргону, властивого насамперед мовленню чоловіків (сформованого й поширеного в ньому), а за семантичними особливостями – на однозначні й багатозначні.

Серед номінацій загального молодіжного жаргону можна виділити фемінітиви на позначення жінок загалом, особливо молодих (*бабаська* «дівчина», *курка* «дівчина», *матильда* «дівчина» (Ставицька, 2005, с. 40, 76, 195, 208, 214); за зовнішніми рисами (*кляча* «негарна дівчина», *макаронина* «худа дівчина», *мальвіна* «гарна дівчина», *хівря* «негарна дівчина» (Ставицька, 2005, с. 60, 177, 210, 211, 354); за віковими ознаками (*лошиця* «жінка середнього віку», *матрона* «поважна жінка середнього віку», *піпетка* «молода дівчина; підліток», *телиця* «дівчина, молода жінка» (Ставицька, 2005, с. 206, 214, 260, 291, 319); за діяльністю, переважно навчальною (*глюкоза* «вчителька біології», *колба* «вчителька хімії», *підошва* «вчителька», *тічерка* «вчителька», *украша* «вчителька української мови і літератури», *фіалка* «студентка філологічного факультету» (Ставицька, 2005, с. 105, 152, 180, 258, 296, 321, 332, 339); за стосунками з чоловіками (*гьорлфрендка* «подруга; коханка», *харка* «коханка, співмешканка» (Ставицька, 2005, с. 106, 345, 351); за угрупованнями (*панкушниця* «дівчина з угруповання панків»,

хіпушка «дівчина-хіпі» (Ставицька, 2005, с. 247, 355). У найбільшій кількості засвідчено фемінітиви на позначення жінок за легкою, непристойною, розпусною поведінкою (*алкашниця* «алкоголічка», *бомжиха* «жінка-волоцюга», *катакомба* «неохайна вокзальна повія», *кончіта* «дівчина легкої поведінки», *натуралка* «гетеросексуальна жінка», *попилюшка* «жінка легкої поведінки», *трасовичка* «повія», *шалала* «повія» (Ставицька, 2005, с. 34, 54, 64, 167, 184, 233, 234, 269, 324, 370).

До кримінально-злочинського сленгу належать слова, що виникли внаслідок оцінного сприйняття чоловіками осіб жіночої статі (*баруха* «жінка, доступна для інтимних стосунків», *вовчиця* «жінка», *гагара* «самотня заможна жінка», *еммануель* «висококласна повія», *кобила* «дівчина, жінка», *пейзажистка* «повія», *риба* «дівчина, жінка» (Ставицька, 2005, с. 35, 48, 92, 99, 134, 178, 251, 285, 362), або на позначення жінок за злочинною діяльністю (*авторитетка* «досвідчена злодійка», *бандерша* «жінка, яка утримує притон розпусти» (Ставицька, 2005, с. 32, 40, 46). Загалом жаргонну лексику представляє досить багато фемінітивів, але рідковживаних (*голівуд* «красива молода жінка, дівчина», *герла* «молода дівчина» (Ставицька, 2005, с. 106, 115), *роксолана* «жінка як об'єкт купівлі-продажу» (Ставицька, 2005, с. 291) і синонімічні ряди таких слів (*лесбі*, *лесбос*, *лесбійка*, *лесбуха*, *рожева* «лесбійка» (Ставицька, 2005, с. 201, 287). Через виразну експресивність вони важко для сприйняття, тому більшою чи меншою мірою доступні та зрозумілі в межах певної соціальної групи людей.

Актуалізація жаргонної фемінітивної лексики спричинила і розвиток багатозначності різних за семантикою найменувань та позначення ними окремих негативних реалій із життя жінок, напр.: *бедка* «повія», «співмешканка злодія»; *багатоверстатниця* «жінка з кількома коханцями», «жінка для обслуговування багатьох клієнтів», «наукова працівниця, яка виконує різні види роботи»; *клава* «жінка, яка торгує самогонкою», «дівчина, молода жінка»; *жаба* «дівчина», «жінка легкої поведінки»; *кішка* «жінка легкої поведінки», «крадійка м'яса на базарі»; *мама* «очільниця злочинної

групи», «повна жінка»; *фраєрша* «жінка не працевлаштована, але забезпечена», «жінка з пихатою і чванливою поведінкою»; *ящїрка* «негарна жінка», «повія» (Ставицька, 2005, с. 42, 51, 135, 175, 211, 213, 344, 386). Багатозначні фемінітиви-жаргонізми так само є ознакою розмовно-побутового мовлення, які відповідно до потреб, з урахуванням певної ситуації та особливостей спілкування можуть вживатися і в художньому та розмовному стилях української мови. Тому характеризуються меншою функційною спроможністю, порівняно із загальноживаною лексикою.

За дослідження сучасних мовознавців, для позначення жінок у жаргонових інноваційних процесах беруть участь *-к(а)* (*рогулька, синячка*), *-их(а)* (*бомжиха, жлобиха*), *-иц(я)* (*бомжиця, дальнобійниця*), *-и(а)* (*реперша*) або власне жаргонові суфікси *-і, -уні* (*баксі, братуні*). Напродуктивнішим із них є суфікс *-к(а)*, який переважно вільно приєднується до твірних основ без усяких морфологічних змін (*авторитетка, натуралка, кайфоманка* та ін.). словотвірні значення вказаних фемінітивів можна відобразити у вигляді прикладок на зразок *жінка-бомж, жінка-натурал* [Нелюба, 2023, с. 89].

У багатьох випадках зафіксовано відмінності між твірними та похідними словами. Деякі фемінітиви формально мотивовані одним словом, а семантично – іншим, напр.: *шизичка* від *шизик*, а за семантикою безпосередньо пов'язана із захворювання: *шиза* – *шизичка* «жінка, хвора на шизу»; *шлангвістка* формально від *штангіст* (номена немає в наявності), а семантично від *шланга* – *штангістка* «жінка, яка має великі груди». В інших випадках можуть відбуватися зміни в семантиці фемінітивів унаслідок творення від найменувань чоловіків, напр., від слова *бик* «хлопець із добрими фізичними якостями, але невдалими розумовими» утворено *бичка* «дівчина із добрими фізичними якостями, але невдалими розумовими» або «дівчина, яка дратує своєю поведінкою та вчинками». Унікальними є назви жінок, які не мають зв'язку з назвами чоловіків, напр.: *синька* «жінка-пяниця», *баксі* «жінка, чоловік якої має багато баксів». Надлишковий формант має дериват *гьорлфрендка* від *гьорлфренд*.

Висновок до розділу 1. У контексті реалізації мовних ресурсів для вираження ціннісних орієнтацій і становлення нової системи переваг української держави на сучасному етапі важливу роль відіграє активізація продуктивного формування слів, охоплюючи запозичення слів, частоту вживання словотвірних моделей і типів. Інтенсивний розвиток словотвору від кінця ХХ ст. до теперішнього ХХІ ст. виявився у формуванні нових і у зростанні вже відомих одиниць різних словотвірних типів і моделей. До нових явищ ХХІ ст. належить фемінізації української мови, що охопила майже весь мовний і мовленнєвий простір українського суспільного життя.

Словотворення фемінітивів може відображати сьогодні неабияку «модність» зазначеної проблематики та її реалізацію в рамках проведення феміністичних і гендерних досліджень. Пізнання витоків, розвитку та функціонування фемінітивів на сучасному етапі є наслідком довготривалої праці питомого українського мовного явища – категорії іменників зі значенням особи жіночого роду. Ці назви поширені зараз не тільки в літературній, а й діалектній, просторічній та жаргонній формах національної мови. Особливо відчутною стала жаргонізація фемінітивної лексики.

Жаргонове словотворення має великий спектр виражальних особливостей, не характерних іншим формам національної мови та виявляє активність і специфічність своїх словотвірних процесів у нових одиницях. Активною частиною українського жаргонного мовлення стали і загальні назви осіб жіночої статі. За лексичними ознаками вони розмежовані на слова загальномолодіжного та кримінально-злочинського жаргону, а за семантичними особливостями – на однозначні й багатозначні. Найбільш продуктивними є фемінітиви-жаргонізми першої групи.

Актуалізація жаргонної лексики спричинила і розвиток багатозначності різних за семантикою найменувань осіб жіночої статі та позначення ними відповідних негативних реалій із їхнього життя (*фраєрша* «жінка не працює, але забезпечена», «жінка з пихатою і чванливою поведінкою»).

РОЗДІЛ 2

Фемінізація новітньої української прози

2.1. Співвідношення загальноновживаних та рідковживаних слів

Сучасна українська мова щораз більше зазнає нових змін у фемінітивній системі. Це стосується особливо тих її сегментів, які до цього часу мало реалізовані чи були відсутні, а також стали більш динамічними. Активні зміни стосуються як загальноновживаної лексики, так і спеціальної, яка найменшою мірою зазнавала змін, порівняно з нормативною літературною. Фактом активної фемінізації на сучасному етапі стають лексичні одиниці в межах народно розмовного вжитку, а далі входять до активної лексики або залишаються в окремих ділянках пасивної. Більшість фемінітивів-новотворів слід розглядати позанормативними, що мають пройти ще тривалий час випробування, що набути відповідного статусу в лексичній системі української мови.

З огляду на численну кількість фемінітивів, наявних у сучасній українській мові та відображених певною мірою у творах Ольги Слоньовської, можна визначити такі тематичні групи номінативних одиниць, які засвідчують, з одного боку, відображення в українській мовній картині світу багатогранний світ української жінки, сукупність її духовних, фізичних, моральних, соціальних, професійних та інших ознак, а з іншого боку, вміле оперування такими лексемами в художній творчості письменниці для ідентифікування сучасної жінки з характерними її ознаками. Це будуть насамперед загальноновживані стилістично нейтральні фемінітиви:

- назви жінок за віковими ознаками (*дівчина, жінка*);
- назви жінок за родинними зв'язками та стосунками (*близнючка, дочка, дружина, невістка, племінниця, родичка, прабаба, сваха, свекруха, сестра, теця, тітка*);

– назви жінок за внутрішніми та зовнішніми ознаками, поведінкою і вчинками (*авантюристка, боягузка, брехунка, вигадниця, відмінниця, вродливиця, кривдниця, розумниця, рятівниця, самолюбка*);

– назви жінок за інтересами, спрямуваннями, уподобаннями (*комсомолка, матеріалістка, наркоманка, нігілістка, німфоманка, фаталістка, феміністка*);

– назви жінок за територіальними, національними ознаками (*азербайджанка, гаїтянка, гуцулка, єврейка, німкеня, парижанка, росіянка, сусідка, українка, французженка, циганка, чернігівчанка*);

– назви жінок за стосунками та відношеннями (*клієнтка, компаньйонка, коханка, незнайомка, однокласниця, однокурсниця, партнерка, пацієнтка, подруга, приятелька, рятівниця, ровесниця, співмешканка, співробітниця, товаришка, улюблениця*);

– назви жінок за соціальним станом і статусом у суспільстві (*абітурієнтка, багачка, вдова, вдовиця, восьмикласниця, девятикласниця, заробітчанка, квартирантка, лауреатка, лідерка, мільйонерка, наймичка, пенсіонерка, першокурсниця, семикласниця, рабиня, розвідниця, служниця, третьокласниця, учениця*);

– назви жінок за діяльністю, професією (*акторка, акушерка, бібліотекарка, бухгалтерка, вантажниця, викладачка, вихователька, ворожка, доглядальниця, доярка, завідувачка, заступниця, касирка, консьєржка, кравчиня, куховарка, листоноша, лікарка, літредакторка, медсестра, мисткиня, студентка, письменниця, продавчиня, прибиральниця, радіожурналістка, робітниця, санітарка, секретарка, співачка, танцівниця, учителька, фельдшерка, фізкультурниця, художниця*).

Загальноживані фемінітиви відображають різні ознаки жінки в українській мовній картині світу, засвідчують багатогранність її функцій, стосунків, ознак. Більшість таких семантичних груп загальних назв жінок майже змінюються, крім двох останніх, у межах яких і найбільшою мірою активізоване словотворення фемінітивів. Зі зміною суспільних відносин

змінюються і соціальне становище жінок, тому в групі слів на позначення жінок за станом, статусом, титулом, посадою, званням щораз виникають нові й нові деривати. А з розширенням професійної діяльності, підвищенням рівня її кваліфікації та компетентності з'являється і багато відповідних слів. Попри те, що до семантичної групи найменувань жінок за професійною діяльністю входить багато нових іменників, усе ж вони сформовані за відповідними словотвірними моделями та не викликають сумнівів щодо вживання та входження до літературного мовлення. До того, у межах цієї групи слів з'являються слова, які раніше не утворювалися від іменників чоловічого роду іншомовного походження через оцінку жіночих відповідників до них як позанормативних (*асистентка, депутатка, директорка, коректорка, нотаріуска, перукарка*). Від питомих українських іменників чоловічого роду так само утворюються вільно жіночі відповідники, замість яких у минулому сторіччі загальноприйнятим було вживання прикладок на зразок *жінка-викладач, жінка-завідувач, жінка-продавець*.

Новотворами наповнюється сьогодні не тільки загальноновживана фемінітивна лексика, а й спеціальна, та, можливо, навіть більшою мірою, порівняно з першою групою номінацій. Різні за значенням спеціальні найменування жінок функціонують зараз у різних стилях української мови та в різних формах національної мови. До спеціальної лексики зараховуємо розмовні слова, жаргонові, діалектні, застарілі слова, що характерні найбільшою мірою для усної форми загальнонародної мови та вживаються саме з діалектному, жаргонному, просторічному мовленні чи належать до пасивного лексикону загалом.

Так, у прозових творах Ольги Слоньовської виявлено багато застарілих слів, які вийшли з ужитку, зокрема історизми (*комсомолка, королева, партизанка, піонерка*) та архаїзми (*актриса, головиха, дєвка, дєвушка, жєнціна, завклубиха, дєвочка, затворниця, кастелянша, комендантша, приїжджа, родительниця, уборщица, швея*). Застарілі слова, особливо архаїзми письменниця могла використати з метою іронії, сарказму, для

вираження якихось негативних ознак жінок, що уможливлювали росіізми або застарілі слова загалом. Однак деякі назви могли увійти до її творів за традицією вживання фемінітивів, що виникли в минулому сторіччі й активно використовувалися тоді, напр., *актриса, завідуюча*: Добре, що хоч в університеті нема батьківських зборів і мамі не треба появлятися між доглянутими, багатими й самовпевненими продавчинями, медсестрами, бухгалтерками, не кажучи вже про головних редакторів, *актрис*, учительок і лікарів та інженерів-мамочок моїх однокурсниць, майбутніх класоводів молодших класів, чи студенток-журналісток, з якими живу в гуртожитку (СЗ, 20); Варити дітям їсти, поки Руслан Бенедиктович домовиться з кимось, хто погодиться на цю посаду, взялася сама *завідуюча* дитсадком (СЗ, 110).

Значний масив фемінітивів у прозі Ольги Слоньовської становлять стилістично забарвлені слова – здрібно-пестливі та згрубіло-зневажливі. Вони утворюють навіть протяжні синонімічні ряди, охоплюючи пейоративні й авгментативні утворення, напр.: *дочка, донька, доня, доця, донечка, доня-полонянка; баба, бабця, бабуся, прабабця, прабабуся, бабера, бабусенція, бабушка; стариунка, старушенція, стара, старенька; журналістка, журналісточка, экс-журналістка; дурепа, дурочка, дурепища, дурненька; сестра, сестричка, сестра-гадюка*. Найбільшими за обсягом є синонімічні ряди з головними словами *мати* – *мама, мамуся, матір, матуся, мамуська, матір-лебідонька, мама-баба, хресна матір, мама-істеричка, мамаша, мачуха, мамуська, мамочка, матір-дебілка; дівчина* – *дівка, діваха, дівуля, дівонька, дівка-перестарок, дівчинка, дівчина-касирка, дівчина-моргулька, дівка-машиністка, дівчисько, дівонька, ослиця-дівчинка, дівчинонька; жінка* – *жіночка, жінка-вамп, жінка-журналіст, жінка-доярка, жінка-стерва, жінка-квітка, жінка-зайчик, жінка-письменниця*. У такі синонімічні ряди ввійшли як пестливі, так і згрубілі слова, а також навіть різні прикладки, особливо в останніх трьох рядках. У творенні таких прикладок найбільшою мірою брали участь слова *жінка, дівчина, мати*, що й відобразилося в творчості Ольги Слоньовської.

Для романів письменниці характерна надмірна розмовність, що проявляються і у втілення численної кількості розмовних фемінітивів, до того ж, у різноманітному стилістичному вираженні. Крім зазначених синонімічних утворень, у прозі мисткині можна простежити й чимало інших спільнокореневих утворень, як поєднання стилістично нейтрального та стилістично маркованого слова, напр.: *вдова, вдовиця; няня, нянечка; кохана, коханка; подруга, подружка; студентка, студенточка; невістка, невісточка; дама, дамочка; мадам, мадамочка; українка, україночка; колежанка, колежаночка*. У межах таких спільнокореневих можна відстежити окремі власне авторські новотвори (*мадамочка*), а найбільше – це прикладкові утворення (*жінка-кицька, жінка-сонетярка* та ін.).

У проаналізованих творах Ольги Сльоньовської зафіксовано дуже багато прикладок, що позначають жінок за різними ознаками. Це більшість власне авторських утворень, або okazіоналізмів, напр.: *єврейка-мільйонерка, дівчата-журналістки, дівчата-близнючки, горе-першокурсниця, доня-полонянка, інженери-мамочки, наречена-вдова, жінки-кухарки, студентки-комсомолки, няня-доглядальниця, пай-дівчинка-відмінниця, потвори-амазонки, квазі-наречена-пенсіонерка, мама-істеричка, колежанка-журналістка, сусідка-українка, гуцулка-господиня, дівчинка-чорнобривка, дівчинка-п'ятнадцятиліточка, плакса-тонкослізка, феміністка-самозванка*. Такі прикладки, як і вся сукупність фемінітивів, засвідчують багатство художнього мовлення письменниці, її багатий поетичний світ і неповторність творчого мислення. У них можна вбачати й те, що письменниця прагнула не тільки назвати жінку, а вказати одразу на кілька її ознак, які могли відображати навіть протилежні поняття, напр.: *скромниця-законниця*. Такі прикладкові утворення є свідченням того, що на сучасному етапі тенденція творення прикладок для означення жінок зберігається і не конкурує з однослівними найменуваннями осіб жіночого роду. Однак більшою перспективою для української мови є формування однослівних іменників зі значенням фемінітивності, паралельно до іменників чоловічого роду.

2.2. Питома й запозичена фемінітивна лексика в українській мові

За походженням загальні назви осіб жіночого роду, виявлені у творах Ольги Слоньовської, поділено на питомі й запозичені. Питомі відомі здавна і входять до всіх тематичних груп фемінітивів, але це переважно назви жінок за віковими ознаками, родинними зв'язками, внутрішніми й зовнішніми ознаками, поведінкою і вчинками, соціальним та іншим станом, а також за якимись діями, функціями. Запозичених значно менше, порівняно з питомими словами, але вони також виражають різні фемінітивні значення.

Із давнього писемного періоду дотепер маємо велику кількість питомих фемінітивів, історію яких можна простежити в діяхронії та синхронії. Початком такого діяхронного і синхронного вивчення є встановлення дописемних витоків і писемних етапів розвитку фемінітивів, що є завданням етимологічного аналізу, тісно пов'язаним із лексичним, що частково передуює йому, бо розкриває первинні значення та їх витоки. Етимологічний аналіз розв'язує проблему дослідження етимонів, первинних коренів, форм і значень слів. Проведення такого аналізу забезпечує порівняльно-історичний метод, угрунтований на врахуванні того, що звукова будова і значення слів упродовж історії поступово змінюються [Мельничук, 2007, с. 183].

В етимологічному дослідженні фемінітивів ідеться про походження питомих, запозичених та слів іншомовного походження. За таким поділом визначено найдавніші назви жінок, що вийшли в індоєвропейських та праслов'янських діалектів; назви жінок, що втратили зв'язки з етимонами і в писемний період набули статусу непохідних слів; назви жінок, безпосередньо запозичені з інших мов, що мають непохідну структуру, але можуть виводитися з етимологічних відповідників у мові-джерелі. Порівняно з непохідними фемінітивами, внутрішня форма похідних залежить від їхньої семантичної структури та зв'язку з твірними словами. Похідні слова мають здебільшого виразну і прозору внутрішню форму, не створюючи труднощів у поясненні їхніх лексичних значень.

Етимологічний аспект забезпечив пізнання дописемних процесів формування іменників зі значенням фемінітивності, встановлення походження етимологічно похідних слів, які втратили зв'язки з твірними основами, і дослідження етимологічно похідних слів, що зберігають міцні зв'язки зі своїми етимонами. Проте для кожного історичного етапу властивим було виникнення слів, генеза яких невідома або гіпотетична, через вузький локальний характер їх поширення. Назви без етимологічних зв'язків, прозорої внутрішньої будови, джерела запозичення схарактеризовано як етимологічно невизначені.

Етимологічний аналіз не закінчується на етапі вивчення походження фемінітивів, їхніх індоєвропейських або праслов'янських зв'язків. Його реалізовано впродовж усього діяхронного та синхронного вивчення найменувань жінок української мови. Однак у межах фемінітивної підсистеми маємо небагато слів, історію яких не можемо відтворити на певному історичному етапі. Та найбільше труднощів викликає пояснення генези найдавніших слів – індоєвропейського походження.

Дослідження території виникнення й поширення слів у межах індоєвропейського простору малодоступне, і географія індоєвропейської лексики дотепер чітко невизначена, однак ареальні явища є одними із визначальних при етимологізації імен. Індоєвропейські діалекти засвідчені з поширенням християнської віри, тобто літературними пам'ятками, римської та грецької культури. Проте ніякий індоєвропейський діалект не дає зразки лексики тодішньої людності. Відновлення її на основі літературних мов, що обслуговували високого рівня культури, є складним процесом. Через це було відтворено частково лексику книжного стилю, із незначними вкрапленнями про розмовну і просторічну лексику.

Унаслідок реконструкції найдавнішої лексики вчені обґрунтували виникнення ще за індоєвропейської єдності назв жінок, що виражали родинні зв'язки (*баба, жона, дочи, золи, мати, мама, няня, неня, тета, леля, свекри, сестра, сноха, ятри*) й атрибутивні ознаки (*вдова, діва*), але як самостійні

слова вони функціонували в праслов'янський період. Такі фемінітиви збереглися з різними фонетичними змінами після розпаду слов'янської єдності і стали основою для творення нових похідних слів. Джерелом реконструкції найдавніших фемінітивів української мови є «Етимологічний словник української мови» в 7 т. за ред. О. С. Мельничука, що охоплює лексику від праслов'янської мови дотепер, засвідчує питомі етимологічні корені, основи слів [Брус, 2019/1, с.].

Значну частину фемінітивів у сучасній українській мові становлять слова іншомовного походження, тобто мотивовані запозиченими основами. Це фемінітиви, що входять до групи слів на позначення жінок за територіальними й національними ознаками, яких раніше було небагато, а з відкриттям українських кордонів і з розширенням міждержавним зв'язків та впливів почало з'являтися все більше і більше (*гаїтянка, парижанка, французженка* та ін.). Найбільшою мірою збагатилися такими совами найменування жінок за професійними ознаками, кваліфікацією, посадою, станом і статусом. Це, з одного боку, творення фемінітивів на основі відомих маскулінативів, від яких раніше не утворювалися назви жінок (*адресатка, телепата, пацієнтка, провінціалка, інженерка, інопланетянка, марсіанка, клієнтка, конкурентка* та ін.), а з іншого боку, це формування дериватів від нових твірних основ (*нардепка, балотриса, електоратка, політикеса, прогресистка* та ін.).

Фемінітиви з іншомовними основами, чи іншомовного походження функціонують у різних стилях та формах національної мови, але великою мірою ще сприймаються як розмовні слова або навіть як позанормативні. У творенні таких фемінітивів задіяні суфікси суфікси *-ин(я)* (*аналітикиня, неврологиня, ідеологиня* та ін.), *-к(а)* (*нобелянтка, мушкетерка, кавоманка* та ін.), *-ниц(я)* (*детективниця, ковідниця, острожниця* та ін.), *-ис(а), -ес(а)* (*агентеса, метреса, грандеса* та ін.). Із таких формантів найпродуктивніших і найхарактернішим для фемінітивів української мови є суфікс *-к(а)*.

Особливо поширені фемінітиви іншомовного походження в жаргоновому мовленні. Можна вважати, що під впливом іншомовних запозичень і почало активізуватися творення жаргонів у межах фемінітивної підсистеми української мови. Якщо в минулому сторіччі творення фемінітивів-жаргонів було поодиноким явищем, то на сучасному етапі воно стало одним із найбільш поширених фемінітивних явищ. Ними оперує найбільшою мірою молоде покоління, вводячи жаргони до учнівського, студентського, молодіжного чи іншого мовлення. У мовленні дорослих людей чи поважного віку використання жаргонів малопродуктивне.

На думку мовознавців, у дослідженні жаргонового словотвору, порівняно з літературним слід говорити не про жінку і відповідно не про жіночий словотвір, а швидше про дівчину-дівку, бо в сучасних жаргонах актуалізовано саме дівчину і деривати більшою мірою позначають дівчат та дівок. Це підтверджує і тематика самих дериватів, тобто у жаргонах немає інноваційних номенів, що позначали б жінок за професією, станом, ієрархією в суспільстві, суспільною роллю чи участю в чомусь. У соціальних та професійних групах такі референти не належать до розряду актуальних, бо актуальними є називання жінок за ознакою належності, зовнішності, за стосунками та поведінкою [Нелюба, 2023, с. 92].

Жаргонізми стали сьогодні невід'ємним компонентом сучасної української літератури. Практично кожний письменник більшою чи меншою мірою втілює у мові своїх творів, особливо прозових, характерні ознаки відомого йому жаргонові мовлення або специфічного для української мови загалом. Це не сприяє формуванню естетичного смаку, художньої майстерності, а навпаки знецінює можливості й потуги літературної мови, яка має надзвичайно багаті й вишукані лексичні засоби для передання різного змісту й сюжету твору. У такому разі перевагою в художній творчості будь-якого письменника має бути саме літературна мова, залюблення в неї та володінням усім її багатством.

2.3. Семантична і словотвірна характеристика жаргонових номінацій

У творах Ольги Слоньовська зафіксовано чимало загальних назв жінок, що мають виразне жаргонове забарвлення. За семантикою такі слова можна загалом віднести до загального жіночого жаргону, оскільки вони в більшій кількості можуть називати жінку взагалі без указівки на вікові особливості, напр., *ідіотка* «нерозумна, недоумкувата жінка»: Про що ми, *ідіотки* язикаті, блеяли, мекали, кукурікали? (СЗ,67); *паскуда* «гидка, мерзенна жінка»: Корову – ні, бо знайдеться якась *паскуда*, що про розтринькання державного майна обов'язково напише, куди мені зовсім не треба (СЗ,57); *фіфа* «легковажна жінка»: Якби не американські штани, що цю *фіфу* обчепили, як глисту, вона б за свого лисого адвоката ніколи в світ заміж не вийшла! (СЗ,81); *хвойда* «лінива жінка»: Я годину тому привіз у Мілан дев'ять працюючих наймичок і дві гнилі *хвойди* (СЗ,145); *кобила* «жінка, яка гидко сміється»: Чому іржеш, колгоспна *кобило*? Ти лише спокійнісінько привласнила його рукопис поезій, правда, колгоспна *кобило* (СЧ, 64)?

У межах такого розряду загального жіночого жаргону можна виокремити й окремі семантичні підгрупи лексичних одиниць:

– *найменування молодих дівчат*, напр., *шмаркачка* «дівчина малого віку»: У голосі цієї вутлої *шмаркачки* раптом пробилась така сила духу, що Нісенька оторопіла й не зуміла придумати нічого іншого, як потягти за собою дурне дівчисько у скверик – мовляв, у редакції всі закутки прослуховуються (СЧ, 104); *шльондрочка* «маленька дівчинка»: Звідки я мав знати, що та *малолітня шльондрочка* недороблена – донечка лейтенанта нової поліції? (СІ, 28); *шмаркодявка* «маленька дівчинка»: А *шмаркодявки-однокласниці* загиблої теж не придумали нічого кращого, ніж ловити вбивцю на «живця», бо саме так у фільмах показують (СІ, 83); *малявка* «мала дівчинка»: За той час, поки цю кляту непосиду, *малявку-бандитку* доглядала, Нісенька мало тричі з інфарктом не звалилась (СЧ, 163);

– *найменування учнів та студентів*, напр.: *петеушниця* «студентка професійного технічного училища»: Чесно кажучи, спочатку вище пту мене

нічим не вразило, але коли черговий майстер повела нас в імпровізовану перукарню, де третьокурсниці робили «весільні» стрижки всім бажаючим *петеушницям*, вправляючись у набутих навичках і вміннях, Поля і Леся в один голос заявили мені, що професія перукаря – саме те, про що вони ціле своє життя мріяли (СЗ,114); *блудна дщери* «блудниця»: Нісенька демонстративно похапцем зібрала речі, змусила Гаміда викликати їй і оплатити наперед таксі, й на свого коханця до сліз ображена-обурена ні світ ні зоря постала перед гуртожитськими подругами, які зустріли несподіване повернення «блудної дщери» в занедбані пенати спільного проживання гомеричним реготом (СЧ, 27);

– *найменування матерів і батьків*, напр.: *крокодительниця* «мати, яка народила дитину-каліку»: Вродити вродила чи й не п'ятимісячне, а дитя чомусь умирати не збирається й *родительниця-крокодительниця* няньчиться з калікою завбільшки з долоню в лікарні другий місяць (СЗ,46);

– *найменування молодих жінок, дівчат*, напр., *мегера* «»: Справді, навколо дівулі, образно кажучи, утворилася мертва зона, а Сергійко Пилипчик з 5-А йменував її на перерві у присутності однокласників токсичною *мегерою* (СЗ,238); *міс краси* «красуня»: Коли ж я завела розмову з учнями про те, ким вони хочуть стати, як виростуть, виявилось, що крім банкірів, кілерів, топ-моделей і *міс краси* ніхто ніким більше ставати й не збирається (СЗ,133); *мамзели* «молода дівчина»: Будуть у Києві до школи ходити, рости столичними *мамзелями*, тіпа (СЗ,201).

– *найменування одружених жінок*, напр., *сіра* миша «невизначна, непоказна жінка»: Та злочасна операція, зроблена справді вранці в суботу в Кицьки на квартирі недовченим хірургом (вона слів на вітер не кидала, й лягала на переривання вагітності саме тоді, коли Вітьок офіційно розписувався зі своєю *сірою мишею* з підльвівського села), виявилася першою особливо невдалою (СЧ, 12); *козятка* «перепуджена жінка»: А Нісенька, як тільки її виписали з лікарні, все одно зустрілась із його молоденькою дружиною і наговорила цій перепудженій від народження

козявці про її тепер уже законного благовірного такого, що на місці Вікторової дружини найкращим вибором могла стати хіба що насущна потреба негайно бігти на міське озеро топитися (СЧ, 13);

– *найменування рідних жінок*, напр., *кровиночка* «родичка»: Хіба ж я для того в концтаборі мало не піврокужиттям ризикувала, щоб через вас моя *кровиночка* під машину кидалася (СЧ, 69)? Дору Прокопівну від такої Нісеньчиної відвертості чомусь аж пересмикнуло й раптом почала нестерпно мучити совість: а якщо своєю невідлучною присутністю вона заважає рідній *кровиночці* жити по-людськи (СЧ, 76)?

– *найменування старих або підстаркуватих жінок*, напр., *старцунка* «жінка старого віку»: позаочі дитсадкова куховарка називала мене *старцункою*, а моїх сестер – конченими *шльондрами* (СЗ,89); *отруйна квітка* «спокусниця»: Врешті, з Вітьком Кицька таки зустрілась через багато років по всіх юнацьких життєвих пертурбаціях, а він чомусь спаленів, як розквітлий мак, і мовив, що вона стала ще красивішою, ніж була в часи юності, але все одно залишалась *отруйною квіткою* (СЧ, 14); *мавна* «стара жінка»: І знаю, що ти – зла і недобра *стара мавн* «стара жінка»! (СЧ, 176); *вішалка*: Хлопці, навіщо вам ця *стара вішалка*, та ще й мертвецьки п'яна? (СЧ, 232); *мочалка* «стара жінка»: На завершення ще й змусили кожному зокрема дякувати, що такою старою *мочалкою* не погребували (СЧ, 233); *шкапа* «стара жінка»: Хлопці, навіщо вам ця стара *шкапа*? (СЧ, 236); *каністра* «стара жінка»: На завершення ще й змусили цілувати п'яних розпусників у руку за те, що вони, мовляв, такою старою *каністрою* не погребували (СЧ, 237); *чмо* «стара жінка»: Хто таке брудне *старе чмо* гвалтувати узявся б? (СЧ, 238); *калоша* «стара жінка»: Киньте, хлопці, це ж *стара калоша*, а не дівчина! (СЧ, 239); *печериця* «стара жінка»: На завершення ще й змусили доземні поклони бити перед кожним зокрема і дякувати, що такою старою *печерицею* не погребували (СЧ, 240); *каракатиця* «стара жінка»: Й ти, ти, гівно собаче, стара *каракатице*, смієш мені вичитувати, нахабно пробуєш докоряти? (СЧ, 200).

– *найменування жінок легкої поведінки*, напр., *курва* «розпусниця»: Зате в райкомі можуть за найменшу помилку так принизити, грубо вилаяти триповерховими російськими матюками, що починаєш почуватися щонайменше вселенською *курвою*, для характеристики якої навіть слово «жінка» зависоке (СЗ,104); *лахундра* «розпусниця»: Обіцяли ще раз навідатися Поля й Леся – їм і читай моралі, тим *лахундрам* вифранченим! (СЗ,155); *курвота*, *мерзота*, *шельма* «розпусниця»: Якщо чесно, Кицька взагалі приперлась аж ніяк не туди, куди приходила з доносами вся подібна до неї політично пильна публіка, тобто соціальна тля, підла *шельма*, *курвота* й *мерзота* (СЧ, 44).

Зі словотвірного боку – це похідні слова, що мотивовані:

– назвами предметів, продуктів, напр., *карга*, *калоша*, *фрикаделька*: Твоя *карга концтабірна* може й необачно провалитися – стара жінщина, підсліпувата, неуважна (СЧ, 72); А від тебе трупом смердить, *стара* брудна *калоше* (СЧ, 200); Дурні *Нелька-фрикаделька* з Мінська й *Риточка-сриточка* з Рязані, як їх подумки йменувала Ніну (СЧ, 23)! Про це *Нелька-фрикаделька* і *Риточка-сриточка* здогадалися вже в перший вечір, демонстративно навздогін буряків, аби дали каші, кількаразово нібито для власного задоволення читаючи вголос поезію Сергія Єсеніна «Негляді на мене с упрьокам»(СЧ, 27).

– назвами представників флори, напр., *квітка* «красуня»: Ромка – *жінка-квітка*, жінка-зайчик, жінка-кицька (СЗ,191);

– назвами представників фауни, напр., *сука*, *сучка*, *мурашка*, *коза*, *гнида*: Як ми цю *суку* за її систематичні доноси червоним меленим пекучим перцем нагодували – вже не пам'ятаєте (СЗ,196); А я собі відтоді так думаю: завела собі наша породиста *сучка* якогось коханця, директора фірми чи котрогось із його заступників (СЧ, 221); Там ще Нісенька ні разу не друкувалась, а ця *мурашка – горонашка* поперлась на столичні обрії, як дурний до суду (СЧ, 103)! Бовкни тільки про це у КДБ – і моментально загримиш туди, де таким *козам*, як ти, роги правлять! (СЧ,106); Думаєш, ти, *корова тільна*, слонопотамихо малахольна, що набагато від мене худіша й

легша! (СЧ, 252); Закрий пащу, *гнидо*, бо я вже за себе не відповідаю (СЧ, 199);

– назвами чоловіків, напр., *бомжуха, сексотка, вамп, пофігістка*: Бомж і *бомжуха* здатні на все: вкрасти, образити, спровокувати конфлікт, пограбувати дитину, *йо-пе-ре-се-те* (СІ, 87); Чи, може, вона для того в концтаборі життям своїм важила, щоб її дитину отак нівечили, *сексоткою* намагалися зробити! (СЧ,48); Справжня *жінка-вампи*: вольова, харизматична, без найменших комплексів(СІ, 18); Ти – фаталістка? – Матеріалістка. – Нігілістка? – *Пофігістка* (СЧ, 231);

– назвами абстрактних понять, дій, напр., *жертва, профуро, стерва, пасія*: Іншими словами, ти – бідна невинна *жертва*, а я – погана злочинниця (СЧ, 232); Ну, *профуро*, що мені з тобою чинити (СЧ, 198)?; Лінда – жінка-вампи, мої Поля, Леся й Уляна – *жінки-стерви* (СЗ,191); Але ж навіть натякнути на таке своїй *пасії* не міг: чоловіче «его» не дозволяло(СЧ, 4); назвами жінок, унаслідок переосмислення їхньої семантики, напр., *монашка, затворниця*: Правда, тепер зо пів року доведеться вдавати мало не *монашку-затворницю*, бо злязикі сусідки, особливо «тьотя Клава» та її Рудий Гангстер, якщо тільки вловлять найменший натяк, навіть безпідставну алюзію на новий Нісеньчин роман, пороззявляють свої зубаті морди, як піраньї! (СЧ, 19).

Висновок до 2 розділу.

На основі зафіксованих у творах Ольги Слоньовської фемінітивів визначено тематичні групи загальноновживаних назв жінок: за віковими ознаками; за родинними зв'язками та стосунками; за внутрішніми та зовнішніми ознаками, поведінкою і вчинками; за інтересами, спрямуваннями, уподобаннями; за територіальними, національними ознаками; за стосунками та відношеннями; за соціальним станом і статусом у суспільстві; за діяльністю, професією. Новотворами наповнюється сьогодні не тільки загальноновживана лексика, а й спеціальна – розмовні слова, жаргонові, діалектні, застарілі слова.

За походженням загальні назви осіб жіночого роду, виявлені у творах Ольги Слоньовської, поділено на питомі й запозичені. Питомі – це переважно назви жінок за віковими ознаками, родинними зв'язками, внутрішніми й зовнішніми ознаками, поведінкою і вчинками, соціальним та іншим станом, а також за якимись діями, функціями. Запозичених значно менше, порівняно з питомими словами, але вони також виражають різні фемінітивні значення. Найбільшою мірою збагатилися новотворами назви жінок за професійними ознаками, кваліфікацією, посадою, станом і статусом.

На рівні спеціальної лексики схарактеризовано фемінітиви жаргонового мовлення та поділено на найменування молодих дівчат, учнів та студентів; матерів і батьків, молодих жінок, дівчат, одружених жінок, рідних жінок, старих або підстаркуватих жінок, жінок легкої поведінки.

Зі словотвірного боку фемінітиви проаналізовано, як похідні слова, що мотивовані назвами предметів (*калоша*), продуктів (*фрикаделька*); назвами представників флори (*квітка*), назвами представників фауни (*коза*), назвами чоловіків (*бомжуха*); назвами абстрактних понять (*насія*).

РОЗДІЛ 3

Особливості художнього мовлення Ольги Слоновьовської

3.1. Відображення говіркових ознак у прозі письменниці

Художня творчість Ольги Слоновьовської – це синтез загальноновживаних слів, літературних і не літературних. Письменника є представницею сучасної української літератури, однак у творчості, крім літературної мови, великою мірою відобразилися й особливості західноукраїнського регіону чи навіть її говіркового мовлення. Літературні норми переважають над ознаками діалектного чи регіонального мовлення. Однак саме за виразними вкрапленнями говіркового мовлення одразу відчутною є територіальна належність говіркового мовлення літераторки.

Ольга Слоновьовська представниця західноукраїнського варіанта української мови, тому й не дивно, що в її творчості знайшли відображення численна кількість загальних назв осіб жіночої статі, де й найбільшою мірою вони поширені, порівняно з іншими українськими регіонами. Конкретно у її творчості могли відобразитися риси рідного говору – покутського, який має багато спільних ознак із літературною мовою, порівняно з іншими діалектами української мови. Та і з самих текстів прозових творів зрозуміло, як письменниця вільно оперує літературною та говірковою мовою.

Кожний роман Ольги Слоновьовською є неповторним і лексично забарвленим. Так, книга «Загублені в часі» є узірцем конструювання синтетичного жанру, де співіснують соціально-психологічний роман, сімейна хроніка та мелодрама. Головні персонажі має яскраве вираження на тлі епохи. Авторка дає змогу літературним героям перейти межу випробування на міцність і незламність. У непередбачених ситуаціях із найменшими втратами виграють ті персонажі, які вміють оперативно пристосовуватися до нових умов та обставин життя, не переймаються надто обов'язками, народною етикою вчинків і не тримаються за високі ідеали. Події в тексті роману мають динамічний характер, без жодних викрутнів чи надуманих

ситуацій. Час у романі обмежено рамками від 90-х років ХХ ст. аж дотепер, але авторка вводить кілька епізодів поза цим часом, поринає в попереднє століття то через спогади прабабусі п'яти сестер (перед смертю розповіла про війну таке, чого не прочитаєш у жодному підручнику), то одкровення Ганниних односельців, то розповіді старої єврейки Песі. Ці вставні епізоди в романному тексті є для того, щоб довести читачам неоднозначність людського сприйняття категорії часу. Поділ часу на минуле, сучасне й майбутнє в романі є умовним. О.Слоньовська вміло і майстерно грає з читачами і на формальному, і на змістовому рівнях, тому залишає відкритим кінець роману, коли доля спочатку посилає Ганні щастя стати матір'ю, а потім знову випробовує її хворобою сина, спрямовує до думки, що в постійних випробуваннях людина може відчувати себе людиною [Лапушкіна, Лисенко, 2020, с. 134].

У зв'язку з цим можна зазначити, що на відтворення реалій минулого, теперішнього й майбутнього часу спрямований весь лексичний потенціал письменниці. Вона залучає для передання змісту роману різноманітні лексичні засоби, як загальноживані, та і рідковживані. Через це у тексті простежується поєднання застарілої, теперішньої і новітньої лексики, чи навіть оригінальної. Однак майже вся вона має розмовний характер, оповідаючи реалії з побутового життя й оточення людей.

У цьому випадку слід звернути увагу на іменники, які зазнали субстантивації, тобто перейшли з розряду прикметників до іменників, які і властива розмовність, порівняно з іншими структурними одиницями загальноживаної лексики, напр.: Мали стати друзками молоді на весіллі, тепер лише горбилися коло *нареченої-вдови* (СЗ,32); Закрий уже те, чим борщ хлебчиш, *несамовита* (СЗ,33); Присіла, а тоді поволоком, по землі, затягнула вчительку в тінь від куща розлогого барбарису, надіючись, що нас там *старенькі* не помітять (СЗ,37); Я не *онкохвора*, а дітовбивця (СЗ,70); А ти, *жаліслива*, дозволиш кролів бити, курей різати(СЗ, 77); Чинить, *навіжена*, що тільки їй заманеться (СЗ,78); Знає, що й так дадуть «вишку» за

згвалтування *малолітньої* і зумисне вбивство сусіда (СЗ,95); Ти хоч розумієш, що він із тобою за це вчинить, *божевільна* (СЗ,86), Яюсь сеньйора Вікторія запитала, чому я досі *незаміжня* (СЗ,142); Довідавшись, скільки мені років, *старенька* розгнівалася ще дужче і заявила, що хоче зробити мені презент, подарувавши достойний для такої красуні гардероб (СЗ,142); На сестринському посту не було нікого: *чергова*, очевидно, спала (СЗ,157).

Субстантивати є ознакою розмовного мовлення чи навіть говіркового мовлення, у якому задля економії мовних ресурсів жителі певної місцевості, особливо західноукраїнського регіону вдаються до використання прикметників у ролі іменників (*стара, молода, божевільна, знайома, малолітня, неповнолітня, нещасна, хвора, слаба, мала* та ін.). Із діалектного галицького мовлення такі структурні утворення запозичили до своїх романів, зрозуміло, і письменниця, увівши до них і чимало okazіоналізмів (*жаліслива, навіжсена, несамовита* та ін.). Серед таких найменувань жінок прикметникового походження переважають слова з негативною оцінкою чи негативною конотацією загалом. Таким чином авторка романів вводить до своїх творів образ негативної особи жіночої статі, посилюючи згрублість часто у звертанням із використанням відповідних іменників атрибутивного походження.

Увагу в романах Ольги Слоньовської привертають лексеми, що характеризують молоде чи молодіжне середовище людей (*учнів, студентів, ровесниць* та ін.). Це свідчить про те, що для позначення їх і їхнього оточення необхідна відповідна лексика, яку часто наповнюють специфічні розмовні, професійні чи навіть сленгові слова, напр.: Таких упевнених у собі й доглянуто-пещених на вигляд, як спонтанний обранець мого серця, на увесь загал першокурсників було мізерно мало - два-три екземпляри, з яких два – *дівчата* з факультету іноземних мов і міжнародних відносин (СЗ,4); Я розплакалася, на що Тетяна не зреагувала, й ще місяць не сміла одягнути бодай щось із її гардеробу, але між своїми *однокурсницями* таки насправді почувалася надто убого вдягнуною і, коли надворі стало відчутно холодніше,

з натугою переступила власні комплекси (СЗ,7); Але сталося диво: якась *горе-першокурсниця* вирішила залишити університет, й не почавши в ньому вчитися, хоч уже й місце в гуртожитку отримала. (С,3,5); Принаймні, я не скотилася до брехні, а оскільки *подруг* у групі в мене й так не було, то в стосунках із *одногогрупницями* нібито нічого й не змінилося (СЗ,7); Але жити у вакуумі, звичайно, я не могла, й тому прикипіла до своїх гуртожитських *співмешканок*, як прикипає підгоріла каша до нової каструлі, тим більше, що журналістки облишили наді мною підсміюватися, зате постійно проявляли себе такими гранями, що мені дух перехоплювало (СЗ,8); Увечері до них приєднувалася матуся, і я повинна була втретє і навіть учетверте розповідати і про те, що відбулося минулого тижня зі мною та однокурсницями, й про гуртожитських *колежанок* (СЗ,20).

Подібні групи слів свідчать про мовну картину світу письменниці, одним із фрагментів якої могли бути і спогади про власне минуле студентське життя. Однак різноманітність жіночих образів та їхніх ознак є доказом того, що мовний і концептуальний світ Ольги Слоньовської досить багатий. Це і стосунки в родинному колі, поведінка і відношення стосовно інших людей, досягнення відповідного стану й статусу в суспільстві, усвідомлення різних видів діяльності чи зацікавленість ними.

3.2. Специфіка регіонального фемінітивотворення мисткині

Мовна картина західноукраїнського регіону не могла не позначитися на творчості Ольги Слоньовської, де вона виростила, проживає свою життя та наповнена сили і снаги творити в середовищі рідного галицького краю. У зв'язку з цим у мовленні письменниці збереглося чимало регіоналізмів та діалектизмів або і загальноновживаних слів із відповідним регіональним значенням, які ввійшли і до творів письменниці (*дівка, газдиня, дівуля, ненька, бабця, паскуда, стерва, нероба* та ін.).

Специфікою жіночого образотворення у романах Ольги Слоньовської є втілення лексем, що характеризують найбільш дієвих осіб у покутському говорі чи західному регіоні України загалом. Це образи матері, дівчина,

жінки, баби. Для відображення цих образів залучено лексеми, що характерні саме для названого регіону. Причому, спільнокореневі слова для позначення цих образів мають різну конотативну оцінку, напр.: Якби знав, хто з наших оце з нещасною *дівулею* вчинив, задушив би власними руками (СЗ,50); Ще й гроші, напевно, здер із *дурної дівки* чималенькі (СЗ,51); Дурне *дівчисько*, паленіючи від сорому, я зі сльозами на очах вислухала від мами, що в зоотехніка в кожному селі, де йому тільки доводилося працювати, як не покинута дружина, то дві-три юні коханки з немовлятами на руках, а такого бабодура, як він, ще вдень зі свічкою пошукати по всій нашій області (СЗ,28).

З метою надати образу дівчини якнайбільшої багатогранності, показати його значущість у теперішньому суспільстві, роль молодого покоління у формуванні професійного потенціалу держави письменниця великою мірою вдається до творення прикладок зі стрижневим словом дівчина або дівчата, напр.: Узагалі-то при першій зустрічі я не впізнала колишньої Лінди, хоч і в студентські роки вона не була ні тихонею, ні сірою мишкою, ні закомплексованою *пай-дівчинкою-відмінницею* (СЗ,174); Наївні однокурсниці перед викладачами вигороджували Нісеньку, як уміли і як їм вдавалося, зате увечері в кімнаті вичитували їй так, наче вони особисто були її старшими сестрами, а вона *пай-дівчинкою*, що цієї ночі необачно загубила свою цноту (СЧ, 23); Здорова, туга, як горішок, *дівчина-чорнобривка* (СЧ, 54); Будеш, як новенька копієчка, як *дівчинка-п'ятнадцятиліточка* (СЧ, 74); *Дівчата-журналістки* замовкли, почали мене зацитькувати й перепрошувати (СЗ,19); Врешті, мама «йти під ніж» не погодилася й на різдвяні свята народила *дівчаток-близнючок*, одну з яких назвали Улею, а іншу на честь тата - Романією (СЗ,22).

Найбільш презентованим у творах письменниці є образ матерів, для позначення якого використано найбільше лексичних одиниць, що й засвідчило надзвичайну актуальність цього світу у формуванні мовної картини мисткині та її творів, напр.: Добре, що з дому я не взяла ні піввідра вимитої картоплі, яку мені *мама* ледве не впхала, ні літру смальцю зі

шкварками, ні дволітровий слоїк (щоб не побилися!) сирих яєць, бо тепер мала б що тягати то в універ, то на вокзал (СЗ,4); Сніжана хвалилася, що її *мамуся* й татусь – актори театру, постійно задіяні в гастрольях, навіть закордонних, об’їздили всю Європу, не те що СРСР, вічно затребувані й настільки заклопотані високим мистецтвом, що це Сніжанину бабусю час від часу аж бісить: залишили двох дітей з їхнього раннього дитинства на її руки й відповідальність, і місяцями додому не навідуються (СЗ,8); Настільки наплакалися, що коли через два дні прийшлося хоронити ще й татову *маму-бабу* Настю, сліз уже не було (СЗ,28); Вступила я в університет всупереч усім невтішним прогнозам і першої вчительки, й директора школи, й навіть моєї *хресної матері* (СЗ,5); Добре, що з дому я не взяла ні піввідра вимитої картоплі, яку мені *мама* ледве не впхала, ні літру смальцю зі шкварками, ні дволітровий слоїк (щоб не побилися!) сирих яєць, бо тепер мала б що тягати то в універ, то на вокзал (СЗ,4); Сніжана хвалилася, що її *мамуся* й татусь – актори театру, постійно задіяні в гастрольях, навіть закордонних, об’їздили всю Європу... (СЗ,8); Настільки наплакалися, що коли через два дні прийшлося хоронити ще й татову *маму-бабу* Настю, сліз уже не було (СЗ,28); Вступила я в університет всупереч усім невтішним прогнозам і першої вчительки, й директора школи, й навіть моєї *хресної матері* (СЗ,5).

Висновок до 3 розділу.

Художня творчість Ольги Слоньовської стала втіленням сучасної літературної мови із численним вкрапленням розмовного мовлення, а також діалектного мовлення. До нього ввійшли з регіонального спілкування як поодинокі специфічні фемінітиви (*дівка, дівуля, стерва, вуйна*), так і цілі групи лексем (*мамуся, матуся, матуська* та ін.)/

На відтворення реалій минулого, теперішнього й майбутнього часу спрямований весь лексичний потенціал письменниці. Вона залучає для передання змісту роману різноманітні лексичні засоби, як загальноновживані, та і рідковживані. Через це у тексті простежується поєднання застарілої,

теперішньої і новітньої лексики, чи навіть оригінальної. Однак майже вся вона має розмовний характер, оповідаючи реалії з побутового життя й оточення людей. Узірцем такої розмовної лексики стали субстантивати зі значенням особи жіночої статі (*несамовита, старенька, божевільна* та ін.).

Субстантивати є ознакою розмовного мовлення чи навіть говіркового мовлення, у якому задля економії мовних ресурсів жителі певної місцевості, особливо західноукраїнського регіону вдаються до використання прикметників у ролі іменників (*стара, молода, знайома, малолітня, неповнолітня, нещасна, хвора, слаба, мала* та ін.). Із діалектного галицького мовлення такі структурні утворення запозичили до своїх романів, зрозуміло, і письменниця, увівши до них і чимало okazionalizmів (*жаліслива, навіжена, несамовита* та ін.). Серед таких найменувань жінок прикметникового походження переважають слова з негативною оцінкою чи негативною конотацією загалом.

На творчості Ольги Слоньовської позначилася мовна картина західноукраїнського регіону, де вона виросла, проживає своє життя та наповнена сили і снаги творити в середовищі рідного галицького краю. У зв'язку з цим у мовленні письменниці збереглося чимало регіоналізмів та діалектизмів або і загальноновживаних слів із відповідним регіональним значенням, які ввійшли і до творів письменниці (*дівка, газдиня, дівуля, ненька, бабуся, паскуда, стерва, нероба* та ін.).

Специфікою жіночого образотворення у романах Ольги Слоньовської є втілення лексем, що характеризують найбільш дієвих осіб у покутському говорі чи західному регіоні України загалом. Це образи матері, дівчина, жінки, баби. Для відображення цих образів залучено лексеми, що характерні саме для названого регіону (*дівуля, дівка, дівчисько*).

ВИСНОВКИ

У контексті реалізації мовних ресурсів для вираження ціннісних орієнтацій і становлення нової системи переваг української держави на сучасному етапі важливу роль відіграє активізація продуктивного формування слів, охоплюючи запозичення слів, частоту вживання словотвірних моделей і типів. Інтенсивний розвиток словотвору від кінця ХХ ст. до теперішнього ХХІ ст. виявився у формуванні нових і у зростанні вже відомих одиниць різних словотвірних типів і моделей. До нових явищ ХХІ ст. належить фемінізації української мови, що охопила майже весь мовний і мовленнєвий простір українського суспільного життя.

Словотворення фемінітивів може відображати сьогодні неабияку «модність» зазначеної проблематики та її реалізацію в рамках проведення феміністичних і гендерних досліджень. Пізнання витоків, розвитку та функціонування фемінітивів на сучасному етапі є наслідком довготривалої праці питомого українського мовного явища – категорії іменників зі значенням особи жіночого роду. Ці назви поширені зараз не тільки в літературній, а й діалектній, просторічній та жаргонній формах національної мови. Особливо відчутною стала жаргонізація фемінітивної лексики.

Жаргонове словотворення має великий спектр виражальних особливостей, не характерних іншим формам національної мови та виявляє активність і специфічність своїх словотвірних процесів у нових одиницях. Активною частиною українського жаргонного мовлення стали і загальні назви осіб жіночої статі. За лексичними ознаками вони розмежовані на слова загальномолодіжного та кримінально-злочинського жаргону, а за семантичними особливостями – на однозначні й багатозначні. Найбільш продуктивними є фемінітиви-жаргонізми першої групи. Актуалізація жаргонної лексики спричинила і розвиток багатозначності різних за семантикою найменувань осіб жіночої статі та позначення ними відповідних негативних реалій із їхнього життя (*фраєрша* «жінка не

працевлаштована, але забезпечена», «жінка з пихатою і чванливою поведінкою»).

На основі зафіксованих у творах Ольги Слоньовської фемінітивів визначено тематичні групи загальноновживаних назв жінок: за віковими ознаками; за родинними зв'язками та стосунками; за внутрішніми та зовнішніми ознаками, поведінкою і вчинками; за інтересами, спрямуваннями, уподобаннями; за територіальними, національними ознаками; за стосунками та відношеннями; за соціальним станом і статусом у суспільстві; за діяльністю, професією. Новотворами наповнюється сьогодні не тільки загальноновживана лексика, а й спеціальна – розмовні слова, жаргонові, діалектні, застарілі слова.

За походженням загальні назви осіб жіночого роду, виявлені у творах Ольги Слоньовської, поділено на питомі й запозичені. Питомі – це переважно назви жінок за віковими ознаками, родинними зв'язками, внутрішніми й зовнішніми ознаками, поведінкою і вчинками, соціальним та іншим станом, а також за якимись діями, функціями. Запозичених значно менше, порівняно з питомими словами, але вони також виражають різні фемінітивні значення. Найбільшою мірою збагатилися новотворами назви жінок за професійними ознаками, кваліфікацією, посадою, станом і статусом.

На рівні спеціальної лексики схарактеризовано фемінітиви жаргонового мовлення та поділено на найменування молодих дівчат, учнів та студентів; матерів і батьків, молодих жінок, дівчат, одружених жінок, рідних жінок, старих або підстаркуватих жінок, жінок легкої поведінки.

Зі словотвірного боку фемінітиви проаналізовано, як похідні слова, що мотивовані назвами предметів (*калоша*), продуктів (*фрикаделька*); назвами представників флори (*квітка*), назвами представників фауни (*коза*), назвами чоловіків (*бомжиха*); назвами абстрактних понять (*пасія*).

Художня творчість Ольги Слоньовської стала втіленням сучасної літературної мови із численним вкрапленням розмовного мовлення, а також діалектного мовлення. До нього ввійшли з регіонального спілкування як

поодинокі специфічні фемінітиви (*дівка, дівуля, стерва, вуйна*), так і цілі групи лексем (*мамуся, матуся, матуська* та ін.)

На відтворення реалій минулого, теперішнього й майбутнього часу спрямований весь лексичний потенціал письменниці. Вона залучає для передання змісту роману різноманітні лексичні засоби, як загальноновживані, та і рідковживані. Через це у тексті простежується поєднання застарілої, теперішньої і новітньої лексики, чи навіть оригінальної. Однак майже вся вона має розмовний характер, оповідаючи реалії з побутового життя й оточення людей. Узірцем такої розмовної лексики стали субстантивати зі значенням особи жіночої статі (*несамовита, старенька, божевільна* та ін.).

Субстантивати є ознакою розмовного мовлення чи навіть говіркового мовлення, у якому задля економії мовних ресурсів жителі певної місцевості, особливо західноукраїнського регіону вдаються до використання прикметників у ролі іменників (*стара, молода, знайома, малолітня, неповнолітня, нещасна, хвора, слаба, мала* та ін.). Із діалектного галицького мовлення такі структурні утворення запозичили до своїх романів, зрозуміло, і письменниця, увівши до них і чимало okazіоналізмів (*жаліслива, навіжена, несамовита* та ін.). Серед таких найменувань жінок прикметникового походження переважають слова з негативною оцінкою чи негативною конотацією загалом.

На творчості Ольги Слоньовської позначилася мовна картина західноукраїнського регіону. У зв'язку з цим у мовленні письменниці збереглося чимало регіоналізмів та діалектизмів або і загальноновживаних слів із відповідним регіональним значенням, які ввійшли і до творів письменниці (*дівка, газдиня, дівуля, ненька, бабця, паскуда, стерва, нероба* та ін.).

Специфікою жіночого образотворення у романах Ольги Слоньовської є втілення лексем, що характеризують найбільш дієвих осіб у покутському говорі чи західному регіоні України загалом. Це образи матері, дівчина, жінки, баби. Для відображення цих образів залучено лексеми, що характерні саме для названого регіону (*дівуля, дівка, дівчисько*).

СЛОВНИК ФЕМІНІТИВІВ

Дівчата. Дехто з *дівчат* навіть не втримався й випустив котячі пазурці з м'якеньких подушечок (СЗ,7).

Вчителька, учителька. Вступила я в університет всупереч усім невтішним прогнозам і *першої вчительки*, й директора школи, й навіть моєї хресної матері (СЗ,5); Пам'ятала, як *учителька музики* й співів у шостому класі заставила мене зі сцени на жовтневі свята заспівати про японських моряків, на яких упала хмара пилу від вибухів у Хіросімі чи Нагасакі (СЗ,128).

Дівчина. *Дівчина*, яка разом зі мною складала останній уступний іспит, не пройшла конкурсу (СЗ,5).

Сусідка. Плакала, бідна, й істерично кричала, що вже третій рік підряд їй проклятого півбальчика не вистачає, що це хіба що пороблено заздрісною *сусідкою* тепер на це єдина рада: звернутися до місцевої ворожки(СЗ,5).

Ворожка. Плакала, бідна, й істерично кричала, що вже третій рік підряд їй проклятого півбальчика не вистачає, що це хіба що пороблено заздрісною сусідкою тепер на це єдина рада: звернутися до місцевої *ворожки* (СЗ,5).

Жіночка. Поки профком «втрясав» мою проблему, я ночувала то на вокзалі, то на лавці в парку, то в будці для вахтерів-чергових і в одному, і в другому, й у третьому університетських гуртожитках, благо, що черговими виявилися *жіночки* похилого віку, які мене вряди-годи ще й підгодовували(СЗ,5).

Вагітна жінка. Ось тільки чомусь червоні командири заставили Мартина насамперед скласти список *вагітних жінок* і терміново скликати їх у сільраду(СЗ,25).

Сільські жіночки. *Сільські жіночки*, які ввечері забирали своїх малят додому, дивилися на мене осудливо, вважаючи, що я підло відімстила Кумасі за те, що її покійний братчик вчинив із моєю сестрою Лесею (СЗ,110).

Журналістки. Підсеяємо тебе до *журналісток*(СЗ,5).

Кастелянша. Постільну білизну візьмеш у *кастелянші* (СЗ,6).

Бабуся. Вона також колись не мала навіть шкільної форми, а коли *бабуся* їй пошила із сатину фартушок із рюшами, якийсь однокласник при всіх викрикнув, що це фартушина весільної куховарки, і мама зі страшного сорому навіть школу на якийсь час покинула (СЗ,7).

Жебрачка. І треба було аж скільки часу грати *жебрачку* (СЗ,7)!

Модниця. Ану, кажи правду, *моднице*: хто твої батьки (СЗ,7) ?

Дочка. Такі знання, як у тебе, не можуть бути у *дочки* доярки(СЗ,7).

Донька. На вигляд на чотири-п'ять, від сили—нібито на десять років старша від власної *доньки* (СЗ,8).

Доня-полонянка. Прабабця Катря носила своїй *доні-полонянці* їсти два-три рази на тиждень, щоб не робити слідів і щоб ніхто не запримітив сховку, але прийшла сусідка, почала голосити, що її п'ятнадцятилітнього сина ось-ось заставляють або служити в поліції, або відправляють у Німеччину, і Катерина не змогла відмовити своїй подрузі, з якою разом дівочили, в порятунку ї єдиної дитини (СЗ,24).

Дами. *Дами*, не смаркайтесь в занавесці (СЗ,9)!

Дружина. Якщо я спокушу твою *дружину*, Ізя, ми залишимося друзями (СЗ,11)?

Коханка. Мойше, я тут побачила твою *коханку* й відразу тебе простила: це ж не зрада - це подвиг (СЗ,11) !

Німкеня. Проте попри Ліндину розкутість, яка межувала з чимось дуже забороненим, і ми це нюхом чули, а наша подруга й не втаювала, все, що ми з неабиякими хитрощами витягли з Лінди,—це тільки те, що за національністю вона *німкеня* (ще б пак: прізвище Цуммер явно не російське й не українське!), що в неї набагато старший літами наречений-медик, який завершує цього року інтернатуру—Давид (ім'я чи прізвище?—невідомо), а його сестру звати Еліс (скоріше чоловіче, ніж жіноче ім'я, але німці, як і всі іноземці, в цій справі диваки: Ніколь, Нікіта), що наша Думмер носить у косметичці три пари золотих

сережок і два перстенці, які протягом дня міняє у вухах чи на пальцях, і що не їсть нічого м'ясного в жодній міській, університетській або гуртожитській їдальнях (СЗ,12).

Художниця. Марта, то я в цьому творі—амбітна *художниця*, *самолюбка* й *паскуда* ще та (СЗ,16).

Самолюбка. Марта, то я в цьому творі—амбітна *художниця*, *самолюбка* й *паскуда* ще та (СЗ,16).

Інопланетянка. Ти що—*інопланетянка* (СЗ,16) ?

Марсіанка. Ні, я не *марсіанка* (СЗ,16).

Єврейка. *Єврейка* я, Ганно (СЗ,16).

Сестри. Їхала додому і завжди знала, що *сестри* чекають моїх *гостинців*, хоч і Поля, й Леся, і Рома, й Уляна були ненабагато молодшими від мене: навіть наймолодші—Рома та Улянка—всього на неповні три роки (СЗ,19) !

Продавчині. Добре, що хоч в університеті нема батьківських зборів і мамі не треба появлятися між доглянутими, багатими й самовпевненими *продавчинями*, *медсестрами*, *бухгалтерками*, не кажучи вже про головних редакторів, актрис, учительок і лікарів та інженерів - мамочок моїх однокурсниць, майбутніх класоводів молодших класів, чи студенток-журналісток, з якими живу в гуртожитку (СЗ,20).

Медсестри. Добре, що хоч в університеті нема батьківських зборів і мамі не треба появлятися між доглянутими, багатими й самовпевненими *продавчинями*, *медсестрами*, *бухгалтерками*, не кажучи вже про головних редакторів, актрис, учительок і лікарів та інженерів - мамочок моїх однокурсниць, майбутніх класоводів молодших класів, чи студенток-журналісток, з якими живу в гуртожитку (СЗ,20).

Бухгалтерки. Добре, що хоч в університеті нема батьківських зборів і мамі не треба появлятися між доглянутими, багатими й самовпевненими *продавчинями*, *медсестрами*, *бухгалтерками*, не кажучи вже про головних редакторів, актрис, учительок і лікарів та інженерів - мамочок моїх однокурсниць, майбутніх класоводів молодших класів, чи студенток-журналісток, з якими живу в гуртожитку(СЗ,20).

Інженери-мамочки. Добре, що хоч в університеті нема батьківських зборів і мамі не треба появлятися між доглянутими, багатими й самовпевненими *продавчинями*, *медсестрами*, *бухгалтерками*, не кажучи вже про головних редакторів, актрис, учительок і лікарів та *інженерів* - мамочок моїх однокурсниць, майбутніх класоводів молодших класів, чи студенток-журналісток, з якими живу в гуртожитку (СЗ,20).

Ненька. Я розуміла, що мама тягне нас п'ятьох сама, аж уривається, що в колгоспі нема ні акторської, ні редакторської посади, а життя-буття до моєї бідної *неньки* несправедливе й жорстоке, але з острахом помічала й те, як з кожним тижнем мама все, більше й більше старіє, горбиться, сутулиться, якимось аж маліє і дрібнішає, безмовно кориться тяжким обставинам побуту, стоїчно терпить дурнувату й вічно п'яному зоотехнікові, якого панічно боїться і який на неї чомусь, відколи я вступила в університет, має великий зуб (СЗ,21).

Подружка. Прийшлося казати правду про презентовані Танею недоноски, але й це маму не заспокоїло: мовляв, добра *подружка* дати одяг - дала, але згодом може за ці речі й грошей вимагати (СЗ,21) !

Товаришки. Узагалі, мої гуртожитські *товаришки* маму неабияк насторожувати (СЗ,21).

Тітка. Увечері до нас приїхала мотоциклом *тітка* Дарка—колгоспна *головиха* Дарія Оверківна (СЗ,22).

Головиха. Увечері до нас приїхала мотоциклом *тітка* Дарка—колгоспна *головиха* Дарія Оверківна (СЗ,22).

Прабабця. Опісля татового похорону, який я чомусь не пам'ятаю, бабуся Настя умовляла маму «погодитися піти під ніж, бо троє дітей - це й так занадто», а *прабабця* Катря репетувала, що то великий гріх, ще й тато може образитися, за кару забрати на той світ маму, а хто з дітьми-сиротятами зостанеться (СЗ,22)?

Сваха. Нам зі *свахою* навіть не вірилося, що манюня виживе (СЗ,27).

Доярка. Мама покинула колгоспну ланку й пішла на ферму *дояркою*: там більше платили, ще й дозволялося, правда, крадьки, хоч і погоджено з головою, щовечора брати додому трилітровий бідончик молока (СЗ,28) .

Головна героїня. Мені *головна героїня* дуже подобалася, і я навіть вирішила погодитися на підмовляння зоотехніка після закінчення школи заради стажу йти на ферму, але мама, ледь про таке почула, влаштувала мені маленький кінець світу (СЗ,28).

Невістка. Ні, вчителі його навіть запросити не посміють: обоє члени партії, здається, свого Василька й немовлям у церкві не охрестили, бо приїжджа прабабуся, коли Зоряна Тарасівна, Теофіл Мар'янович і моя мама випроводжали її у те місто із якоюсь аж зловісною назвою на ріці Амудар'ї, за якою вже Афганістан, моїй мамі призналася, що потай від сина й *невісткивезе* у пляшечці свячену воду, щоб могла сама свого правнука охрестити в тому кінецьсвітному Термезі (СЗ,30) .

Дружки молодой. Мали стати *дружками молодой* на весіллі, тепер лише горбилися коло нареченої-вдови (СЗ,32) .

Наречена. Ще й на цвинтарі якась пташка сіла на Василеву труну й так защебетала, що Зоряна Тарасівна з розпуки закричала не своїм голосом, а *наречена* зомліла й мало у викопану для покійного яму не звалилася (СЗ,38) .

Наречена-вдова. Мали стати *дружками молодой* на весіллі, тепер лише горбилися коло *нареченої-вдови* (СЗ,32) .

Куховарки. У літній кухні пахло смаженим м'ясом: похоронно-весільні *куховарки* варили вечерю (СЗ,32).

Несамовита. Закрий уже те, чим борщ хлебчиш, *несамовита* (СЗ,33)!

Дві-три бабці. Залишаться *дві-три бабці*—запрошу в літній куні повечеряти, наллю домашнього вина (СЗ,35).

Жінки-куховарки. До того часу *жінки-куховарки* розійшлися, а Зоряна Тарасівна старих бабів, які досі сиділи в кімнаті з покійником, уже пригощала на кухні (СЗ,36).

Жінки-доярки. Усі *жінки-доярки*, напевно, бачили, але вони свідчити не будуть, бо й самі додому щовечора трохи молока беруть(СЗ,40)...

Старенькі. Присіла, а тоді поволоком, по землі, зтягнула вчительку в тінь від куща розлогого барбарису, надіючись, що нас там *старенькі* не помітять (СЗ,37).

Неждана гостя.*Неждана гостя* перелякано дивилася на дівчат з моєї кімнати, і я вивела сестру в коридор (СЗ,39).

Мала. Перед *малою* ж мені було соромно відступати і, тамуючи дрижаки й хвилювання, я прямо з автостанції поперлася в районне відділення міліції, а звідти, написавши заяву про побиття зоотехніком моєї мами, на станцію «швидкої допомоги», бо в нашому селі єдиний телефон, і той в сільраді, а в нічну пору сільрада могла виявитися зачиненою на замок(СЗ,41) .

Дурепа. Удвох із Льонею Жбанкіним ми запізнилися на поїзд, повернулися ночувати в гуртожитку, хлопець нав'язався-напросився вечеряти, а що я, *дурепа* закохана, в ньому душі не чула | ще від першого вересня, сталося те, чого допустити я не мала права (СЗ,43).

Вагітна. Як тільки наприкінці лютого зрозуміла, що *вагітна*, й сказала про це Лгончикові, почалися мої митарства всіма колами пекла (СЗ,44) .

Акушерка. Знайома моєї тітки - *акusherка* з великим стажем (СЗ,45).

Породілля. Навіть без лікаря важкі пологи *упороділь* кілька разів приймала (СЗ,45) .

Студентка. Скажете: *студентка* сходить кров'ю вже дві години (СЗ,48)!

Комсомолка. На Цуммер налетіли члени бюро, почали відштовхувати від Лгончика, кричати про поведінку, негідну радянської *комсомолки* (СЗ,52) .

Детка. Не сци, *детка*: справді виганяють, але за моїм хотінням, за щучим велінням, - і вже пошепки: Давид мусить за навчання в медінституті й проходження інтернатури кругленьку суму заплатити, а я державі не винна ні копійчки - мене ж самі турнули за аморальну поведінку (СЗ,52) !

Прибиральниця. Чи *прибиральницею* до школи (СЗ,57) ?

Няня. У дитячий садочок *нянею* підеш (СЗ,58) ?

Нянечка. Я з понеділка на роботу оформляюся *нянечкою* в наш сільський дитсадочок (СЗ,77).

Вихователька. Я взяла б тебе й *вихователькою*, але не можу: й Галина Степанівна, й Марія Петрівна хоч без освіти, але ж обидві вагітні й багатодітні (СЗ,58).

Багатодітні. Я взяла б тебе й вихователькою, але не можу: й Галина Степанівна, й Марія Петрівна хоч без освіти, але ж обидві вагітні й *багатодітні* (СЗ,58).

Завідувачка дитсадком. Стосовно керівної посади—навіть не мрій і не заїкайся, бо ти лише на першому курсі, а *завідувачка дитсадком* хоч приїжджа, зате ж із повноцінним дипломом про закінчення педучилища (СЗ,58)!

Співрозмовниця. Сама вирішу справу з переводом на заочний, я спішно постаралася переконати *співрозмовницю* у своїх неіснуючих можливостях, не уявляючи навіть, з якого боку до цієї справи братися (СЗ,58).

Розумничка. Ось і *розумничка* (СЗ,59)!

Восьмикласниця. Поля двічі навіть вдома не ночувала, а всього ж лише *восьмикласниця* (СЗ,59) .

Молодиці. Я, наприклад, після війни з кількома старими бабами й *молодицями* у плуг впрягалася, бо ж не було ні корів, ні коней, щоб виорати ниву(СЗ,62) .

Дівка. Це ж улюблені твої слова: я—крута *дівка* (СЗ,62) !

Студентки-комсомолки. Що ви казали такого, про яке *студенткам-комсомолкам* говорити не випадає (СЗ,67) ?

Незнайомка. Їхала електричкою додому, а слова *незнайомки* звучали й звучали, наче хтось удесьте чи й удвадцятье прокручував магнітофонну стрічку (СЗ,71).

Секретарка. Отетеріла *секретарка* від побаченого навіть друкувати на машинці перестала (СЗ,73) .

Боягузка. *Боягузка* (СЗ,73) !

Розумниця. *Розумнице* ти моя (СЗ,78) !

Дівки. Петро Перший—це наш сільський Дон-Жуан, який мало не всіх *дівок* перемацав, але з жодною досі не одружився (СЗ,79) .

Продавчиня. І *продавчиня* налила Полі пива (СЗ,79).

Завклубиха. І не які-небудь, лише «Wrangler», справжні американські джинси, як у нашої загонистої *завклубихи*(СЗ,81) !

Дурочка. А ти, *дурочко* з третього провулочка, Полю-Квасолу, ще й трішки п'яньенька(СЗ,82) !

Завідувачка. То виховательки й інші няні залишали на мою відповідальність дві-три групи дітлахів, а самі дивилися телевизор у кабінеті *завідувачки* садком, то почувши новину, що в сільмаг привезли колготки, нижню білину або й тюль, навіть без попередження, що тепер я за всю дітлашню відповідаю, відчиняли двері в ігрову кімнату моєї ясельної групи й запускали доброї півсотні дітлахів, які відразу ж починали відбирати в моїх підопічних іграшки, або, якщо ті ще не встигли поснідати чи пообідати, й найсмачніше з їжі (СЗ,84).

Куховарка. Починалися такі плачі й крики, що вбігала завідуюча або й *куховарка*, проте почувши про завіз у магазин чергового дефіциту, миттю кидалися навздогін іншим вихователькам і няням (СЗ,84) .

Повариха. Правда, іноді Кумася, як по-вуличному прозивалися дитсадковій *поварисі*, залишалася зі мною наводити лад із доброю півсотнею дітвори, замикала в темній коморі найбільших шибеників, немилосердно лупцювала тих, які, на її погляд, найбільше шуміли й порушували спокій (СЗ,84).

Дівулі. Підведуть тебе твої несамовиті *дівулі* під дурного хату (СЗ,84)!

Божевільна. Ти хоч розумієш, що він із тобою за це вчинить, *божевільна* (СЗ,86)?

Старцунка. Позаочі дитсадкова куховарка називала мене *старцункою*, а моїх сестер—конченими шльондрами (СЗ,89) .

Молодиця. Через твою Лесю Сава-Звір учора зарівав вашого сусіда, старого баби Малини приймака,—не витримала мого питального погляду зав'язана пуховою хусткою тлустамолодиця з трьома підборіддями (СЗ,89).

Партизанка. Сестра кусала губи й довго-предовго мовчала, як *партизанка* на допиті (СЗ,90).

Згвалтована. Ще й Кумася прителющилася, почала умовляти Лесю на суді погоджуватися вийти заміж за Саву, бо він відбуде свій строк за діда й таки повернеться, а її, *згвалтовану*, в селі тепер ніхто з хлопців не захоче заміж узяти (СЗ,92).

Удовиця. Що тоді сама чинитиме: ні жінка, ні дівка, ні *удовиця* (СЗ,92)?

Безсердечна. Ти - *безсердечна* (СЗ,92) !

Опикунка. Якби вночі Сава-Звір вашу Лесю того, то міліція затягала б тебе своїми викликами, як пси мершу: чому неповнолітня шмаркачка після дев'ятої години вечора не в хаті, що це за така *опикунка*, якої тиждень удома нема (СЗ,93)?

Стара. Ото на старості літ з ним *стара* лише й світу побачила (СЗ,97).

Прибиральниця. Мовляв, у трудовій записано, що Дуся Ворочок—*прибиральниця*, тож і ніяких пільг не положено (СЗ,98).

Вантажниця. А прибиральницею вона працювала на півставки, окрім основної роботи *вантажниці* (СЗ,98).

Пані. Надіявся, що після цього «стара *пані*», як іронічно поза очі йменував жінчину матір, буде до нього хоч трохи добрішою (СЗ,100).

Парижанка. А мені ж тепер попри ту осквернену трупом «*парижанку*» щодня ходити (СЗ,100) !

Курва. Зате в райкомі можуть за найменшу помилку так принизити, грубо виляти триповерховими російськими матюками, що починаєш почуватися щонайменше вселенською *курвою*, для характеристики якої навіть слово «жінка» зависоке (СЗ,104).

Внучка-немовля. Свекруха також вудила закушувала: город, корова, свиня, а тут ще й на й руки *внучку-немовля* всадили (СЗ,105).

Ровесниці. Правда, хоч бригадир у колгосп стару вже не гнав, а її ж *ровесницям*, коли тільки надворі починало сіріти, мало не до часу їх природної смерті у шибки гримав пужалном від батога, аж скло деренчало, в мороз і спеку гнав на круглорічну колгоспну каторгу (СЗ,105).

Господиня. Спочатку репетував, що знову його мамі клопіт буде, а далі змирився: з двома дітьми головувати не заставлять, шде його Дарця працювати в сільську бібліотеку чи магазин—хоч *господиню*, нарешті, матиме в хаті (СЗ,106) !

Жінка. Зроблять аборт тобі так, наче ти моя законна *жінка* (СЗ,106).

Пацієнтка. Тільки у справі з тим абортom щось пішло не зовсім так, як мало бути, й лікар узявся умовляти свою *пацієнтку* залишитися в лікарні бодай до ранку (СЗ,107).

Хвора. Хірург-гінеколог обіцяв ще раз оглянути *хвору* й тоді остаточно вирішити, чи варто її відпускати, але, напевно, просто забув про свою пацієнтку (СЗ,107).

Дурна баба. Ну, що ж, я—*дурна баба* снігова—навіщо мене жаліти (СЗ,108)?

Племінниця. На ці навіть тимчасові вакансії голова сільради мав свої плани, тому прийняв на роботу власну *племінницю* й сестру (СЗ,109).

Третьокурсниці. Чесно кажучи, спочатку вище пту мене нічим не вразило, але коли черговий майстер повела нас в імпровізовану перукарню, де *третьокурсниці* робили «весільні» стрижки всім бажаючим петеушницям, вправляючись у набутих навичках і вміннях, Поля і Леся в один голос заявили мені, що професія перукаря—саме те, про що вони ціле своє життя мріяли (СЗ,114).

Пасажирка. Ночувати мені було ніде і я вирішила наздогнати *пасажирку* з торбами через плече, щоб розпитати й, чи далеко найближче село, а може, й попроситися до випадкової супутниці переночувати (СЗ,116).

Дівонька. Отак-то, *дівонько* (СЗ,122).

Перукарки. Мої сестри таки подали документи в пту і вже з вересня почали вчитися на *перукарок* (СЗ,123).

- Розвідниця.** Вона—*розвідниця* з дитиною, а Вірин малий—копія її колишнього (СЗ,125).
- Клієнтки.** У гіршому—*клієнтки* вимагали грошової компенсації або приводили своїх бой-френдів—і тоді Полі доводилося втікати через вікно в туалеті, а Лесі тихенько розраховуватися з роботи й надалі міняти старе місце праці на перукарню в іншому мікрорайоні (СЗ,130).
- Швеї.** Вимоги до роботи були драконівськими: навіть внутрішні шви піджаків та блузочок дівчата обшивали атласними окантовочними стрічками, а за найменший недолік продукції зі *швей* вираховувалася половина заробітної плати (СЗ,131).
- Служниця.** Ромка декілька разів довірливо намагалася признатися мені, що нібито Наш Француз пропонує їй руку й серце, але я вчитувала сестрі за легковажність і щоразу малювала їй незavidну перспективу *служниці* чи й повії на чужині (СЗ,131).
- Повія.** Ромка декілька разів довірливо намагалася признатися мені, що нібито Наш Француз пропонує їй руку й серце, але я вчитувала сестрі за легковажність і щоразу малювала їй незavidну перспективу *служниці* чи й *повії* на чужині (СЗ,131).
- Няні-доглядальниці.** Жінки влаштовувалися переважно *нянями-доглядальницями* психічно хворих або прикутих до ліжка бабусь і дідусів, чоловіки працювали на будовах (СЗ,132).
- Молодичка.** У відповідь розфарбована, як індіанський воїн, що прийшов оголошувати ворожому племені війну, густо напарфумлена *молодичка* розрепетувалася, що сама набагато краще від усіх вчителів знає, як має свого сина виховувати, ія їй у цій справі не указ(СЗ,133).
- Топ-модель.** Коли ж я завела розмову з учнями про те, ким вони хочуть стати, як виростуть, виявилось, що крім банкірів, кілерів, *топ-моделей* і міс краси ніхто ніким більше ставати й не збирається (СЗ,133).
- Співачка.** Я заперечила, що вищої освіти перукарям не дає жоден навчальний заклад, і почула про якийсь екстрамодний інститут Михайла Поплавського, в якому здобувають вищу освіту й *співачки*, і *кравчині*, й навіть перукарки, тому Поліна й Леся неодмінно збираються там вчитися бодай на заочній формі (СЗ,134).
- Кравчиня.** Я заперечила, що вищої освіти перукарям не дає жоден навчальний заклад, і почула про якийсь екстрамодний інститут Михайла Поплавського, в якому здобувають вищу освіту й *співачки*, і *кравчині*, й навіть перукарки, тому Поліна й Леся неодмінно збираються там вчитися бодай на заочній формі (СЗ,134).
- Бабера.** А загалом, вреднюща *бабера*, яка в невеличкому містечку уявила себе найбагатшою і найталановитішою людиною (СЗ,138).
- Стриптизерка.** Породиста, як дорога кішка, Мічеліна після першого ж компліменту на її адресу входила в раж, манірно роздягалася як професійна *стриптизерка*, негліже читала присутнім свої рукописи, випускаючи з уваги, що з якогось моменту її вже ніхто навіть не слухає (СЗ,138).
- Сеньйора.** Поки я не розуміла італійської мови, побачене викликало в мене тільки зачудування й навіть острах, але через три місяці я зробила дивовижні відкриття: моя *сеньйора* уяви не має, хто такий Данте Аліг'єрі чи Петрарка, Санта Рафаель, Мікеланджело Буонаротті чи Леонардо да Вінчі(СЗ,138).
- Заробітчанки.** Чесно кажучи, ці тридцятилітні українські *заробітчанки* на ділі виявлялися музикантками поскільки постільки, але псевдо-богемним товариством їхні виступи розцінювались як особлива родзинка (СЗ,139).
- Компаньйонка.** Якраз висока оплата за таку некваліфіковану роботу мене й насторожила, тому про всяк випадок я переписала оголошення про потребу *компаньйонки* для старенької пані: вимагалось півтори години до обіду й дві з половиною опісля розважати сеньйору спілкуванням і прогулюватися з нею парком (СЗ,140).
- Калясочниця.** Старенька пані, яка потребувала компаньйонки, виявилася *колясочницею* (СЗ,140).

Сеньйора-калясочниця. Я подумала, що собак вигулюватиму всього тричі на день по одній годині, отже, й на *сеньйору-калясочницю* вистачатиме часу з надлишком, і погодилася й на цю роботу (СЗ,140).

Квартирантка. Господиня квартир з якимсь наче африканським іменем Біті поцікавилася, чи вмію я смажити деруни й пампушки, а також варити борщ, бо її попередня *квартирантка* якраз цими українськими стравами зачарувала всіх сусідів, а вони замовляли в української заробітчани і смаколики в такій кількості, що згодом українка ніде більше й не працювала, тільки цілими днями виварювала своїм клієнтам ними облюбовані страви (СЗ,141).

Українка. Господиня квартир з якимсь наче африканським іменем Біті поцікавилася, чи вмію я смажити деруни й пампушки, а також варити борщ, бо її попередня *квартирантка* якраз цими українськими стравами зачарувала всіх сусідів, а вони замовляли в української заробітчани і смаколики в такій кількості, що згодом *українка* ніде більше й не працювала, тільки цілими днями виварювала своїм клієнтам ними облюбовані страви (СЗ,141).

Співрозмовниця. Десять років тому інсульт обірвав її блискучу кар'єру мистецтвознавця, і тепер Вікторія потребувала *співрозмовниці*, яка бодай щось кумекала в літературі й мистецтві (СЗ,142).

Учениця. Я переповідала їй зміст української класики: романів «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Собор», «Диво», повістей «Кайдашева сім'я», «Земля»—здебільшого те, що читала ще *ученицею* (СЗ,142).

Служниця. Ми напрочуд швидко здружилися і довіряли одна одній значно більше, ніж це можливо між *служницею* та її господинею (СЗ,142).

Жіночки з України. На чужині, як і всі інші українські заробітчани, я час від часу спілкувалася з деякими *жіночками з України* й від них довідалася, що найкраще передавати гроші й подарунки своїм рідним через водіїв, які привозять у Італію нові партії заробітчани (СЗ,144).

Жена. Станьте ви масійженою(СЗ,144) !

Наймички. Я годину тому привіз у Мілан дев'ять працюючих *наймичок* і дві гнілі хвойди (СЗ,145).

Хвойди. Я годину тому привіз у Мілан дев'ять працюючих *наймичок* і дві гнілі *хвойди* (СЗ,145).

Санітарки. Зараз *санітарки* вас перенесуть у палату (СЗ,153).

Лахундри. Обіцяли ще раз навідатися Поля й Леся—їм і читай моралі, тим *лахундрам* вибранченим (СЗ,155) !

Багачка. Велике діло—такій *багачці* тебе до себе забрати (СЗ,162) !

Мільйонерка. *Мільйонерка* ж або майже мільйонерка наша Рома (СЗ,162)!

Дурнезна дурепа. Малих дітей на отого безличного одуда кидає, бо *дурнезній дурепі*заблаглося італійських собак вигулювати (СЗ,165).

Француженка. Рома тицяла своє водійське посвідчення мало не в обличчя міліціонерові, відчайдушно жестикулювала й корчила такі страшні міни на обличчі, що напівпритомний від істерики даїшник не витримав спектаклю скаженої «*француженки*», а тому вирішив за краще взяти під козирок і махнув жезлом, що ми можемо їхати, куди нам треба (СЗ,169).

Власниця. Лінда почала розмову з *власницею* квартири своєю неповторною одеською говіркою, але вже через дві-три репліки перейшла на ідиш (СЗ,177).

Квартирантка. У розмові проскакувало багато німецьких слів, і мені вдалося зрозуміти, що тітонька Песя прекрасно пам'ятає Шошанну, свою маленьку трояндочку, й виконає будь-яку її забаганку, тим більше, якщо *квартирантка* виявиться чистоплотною і сумлінною (СЗ,177).

Вдова. Тітонька Песя - *вдова* академіка (СЗ,178).

Покоївка. Для дітей є няня, для чоловіка—*покоївка* й куховарка (СЗ,179).

Королева. Сьогодні зробиш манікюр, модняцьку зачіску, завтра одягнеш мої хутра й прийдеш до школи *королевою* (СЗ,184).

Красуня. Поміж кольоровими світлинами *красунь* було багато цікавих афоризмів без вказівки авторства (СЗ,190) .

Перукарка. Найпростішу зробиш тоді, коли твої колеги перестануть дивуватися майстерності твоєї *перукарки*, тобто мене (СЗ,191) .

Пенсіонерка. Звичайно, платять набагато менше, власне, половину з хвостиком від тієї суми, якби Еліазар був живий і сам свою пенсію отримував, але все ж таки не той мізер, на який нині живуть інші *пенсіонерки* (СЗ,194) .

Директриса. Саме тоді *директрисою* в школу в нашому селі призначили мою колишню однокурсницю—ЛеркуДеридрай, якій ще в університеті вчепили прізвище Лерва (СЗ,194).

Абітурієнтка. Уже *абітурієнткою* вона була кандидатом у члени КПРС, під час навчання в університеті по через голови лізла в начальство, при кожній слушній нагоді доносила на нас і в деканат, і в КДБ (СЗ,194) .

Молода комуністка. Згодом Лерка-Лерва, повноцінна *молода комуністка*, дружина секретаря райкому комсомолу й за сумісництвом—коханка начальника міліції, стала директором школи (СЗ,195).

Безробітна. Мені було дуже соромно, що виявилася найубогіше вдягнуною, адже часи були сутужні, а на моїх руках—четверо молодших сестер, а я—*безробітна* (СЗ,195).

Склеротичка. Та бабера, тіпа, глуха, сліпа, *склеротичка* (СЗ,199) ?

Родички. А вона добродушно заявила, що мої *родички* квартиру не пересидять (СЗ,200).

Мамлета. Ти ж, тіпа, наша *мамлета* (СЗ,201) !

Бандитки. Це явні *бандитки* (СЗ,203) !

Розбійниці. *Розбійниці* (СЗ,203)!

Ганстерки. Потенційні *ганстерки* (СЗ,203) !

Упириці. Рви будь-які зв'язки з цими *упирицями*, бо пропадеш (СЗ,203) !

Сестра-гадюка. Закоханому й качка ангелом здається, а братові й *сестра-гадюка*—щонайбільше вужем (СЗ,204) .

Дівчина-сирота. Але ж «не люблена *дівчина-сирота*», і я почувалася найсамотнішою людиною в світі (СЗ,206)!

Циганка. Чорнява, як *циганка* (СЗ,207).

Модниця. Ковтаючи слова й склади, обіцяв розлучитися зі своєю невірною Ксенією Арсеніївною, для якої стара мама дорожча від ого-го якого в любовних утіхах чоловіка, й одружитися зі мною, допомогти заволодітиПесину квартиру, вивести мене, таку красуню й *модницю*, в люди, вже цього місяця роздобути нам, молодожонам, путівки в Трускавець (СЗ,212) .

Дамочка. *Дамочка* злякалася темряви, коли погасло світло, й замкненого простору злякалася, почала битися до стін, сама себе калічити (СЗ,213) !

Психопатка. Як Пазор-гвалтівник виставив мене, ним же побиту до крові, перед ремонтниками ліфта *психопаткою*, яка нібито мало не заповдіяла собі смерть від страху замкненого простору(СЗ,215) !

Акторка. Якщо приїде міліція, може, пригодиться,—грала я дурненьку до кінця своєї вистави однієї *акторки*, остаточно прикинувшись шлангом (СЗ,216).

Брехунка. Я старалася уявляти все те, про що розповідаю, щоб не збитися, не почати кожного разу фантазувати з новими подробицями і не виявитися *брехункою* (СЗ,216) .

Мадам. Вона зателефонувала чоловікові, той моментально приїхав і втричі переплатив за вкрадене, щоб тільки не викликали міліцію, мовляв, *мадам* тяжко хворіє: у його дружини kleptomaniya(СЗ,224) .

Улюблениця. На свою подругу Лінда була дуже зла: місяць квапила *улюбленицю* тітоньки Песі летіти в Київ, а Шошана затіяла справу не одного дня, щоб держава Ізраїль узяла на себе безплатне лікування бідної єврейки з України (СЗ,228).

Цариця. Ми сиділи за столом навпроти портрета тітоньки Песі в молодості й величезного букета червоних троянд, пили вино, впівголоса співали пісню про турецьку *царицю*, що закохалася в юного єврея (СЗ,228) .

Феміністки. Мстиві потвори-амазонки, замасковані під сучасних *феміністок* (СЗ,231)?

Потвори-амазонки. Мстиві *потвори-амазонки*, замасковані під сучасних феміністок(СЗ,231) ?

Супутниця. Дно кишені, скоріше всього, задалегідь розрізане й через дірку рука просунута аж до правого боку живота своєї *супутниці*(СЗ,232) .

Кохана. *Кохана*, ти не дуже злякалася, коли той тип з ножем вів тебе до їхньої машини (СЗ,233) .

Рятівниця. Ця жіночка—твоя *рятівниця* (СЗ,233)?

Мамина доця. Особливо далася мені взнаки одна вже далеко не першої молодості «*мамина доця*» (СЗ,237) .

Мегера. Справді, навколо дівулі, образно кажучи, утворилася мертва зона, а Сергійко Пилипчик з 5-А йменував її на перерві у присутності однокласників токсичною *мегерою* (СЗ,238) .

Незнайомка. *Незнайомка* кинула недбалий погляд по моїй квартирі й, з усього видно, залишилася дуже задоволеною й порядком в ній, і моїм домашнім виглядом, і однією з найкращих зачісок на моїй голові, яку я годину тому й спорудила для відповідного враження гостей про мене (СЗ,234).

Боягузка. Я такаж боягузка (СЗ,243) .

Бізнес-леді. Яке ж було здивування, коли між звичайними людьми, які передавали з рук у руки бруківку, я побачила Соломію в розкішній норковій шубі й те, що робила ця *бізнес-леді* своїми випещеними руками в дорогуцких замшевих рукавичках із тонесенької оленьчої шкіри (СЗ,246) .

Селянка. Тепер уже я брала з її рук каміння й передавала якійсь замотаній у допотопну шерстяну велику смугасту хустку, які, мабуть, українські жінки носили ще при евакуації під час наступу гітлерівців, сивій чи й не вісімдесятилітній *селянці*, яка в нашому ланцюжку виявилася до мене найближчою (СЗ,246).

Робітниця. Але ж я для Миколчиної няні була роботодавцем, а вона—моєю найманою *робітницею*, і ми, як резонно мені кілька разів утовкмачувала Меланя, не могли почуватися на рівних (СЗ,261) .

Кума. Коли я звірилася з нею думкою, що хочу продати машину, щоб оплатити Миколчину операцію, *кума* не витримала:

- Я тебе так підставила, не змогла викупити в Белли Аркадіївни гімназію (СЗ,263)!

Лідерка. Не врятувала ж від смерті ідеальна охорона улюбленого американського президента Роберта Кеннеді чи індійську *лідерку* Індіру Ганді(СЗ,264) .

Пасія. Але ж навіть натякнути на таке своїй *пасії* не міг: чоловіче «его» не дозволяло(СЧ, 4).

Пай-випускниця. Мурчик не знав і навіть жодного разу не поцікавився , скільки років його Кицьці, вік якої на вигляд дифузно хитався від зразкової *пай-випускниці* школи до зрілої в любовних іграх жінки десь аж за сорок, та й обличчя Нісеньки завжди кардинально мінялось залежно від її настрою(СЧ, 4).

Квазі-наречена-пенсіонерка. Проте однієї безсонної ночі, несподівано перелякавшись, що через її проживання у спільній квартирі з дочкою вже двадцятидвохрічна Кицька так і не зуміє вийти заміж, *квазі-наречена-пенсіонерка* заходилась алярмово підшукувати «хлопа» й таки, на щастя не стільки своє власне, скільки Нісеньчине , знайшла якогось вдівця у приміському селі, щоб на перспективу на постійне проживання перебратися до нього, хоч у глибині душі ненавиділа й важку селянську роботу по господарству, власне, чоловікові кури-качки-козу-порося, а ще більше- остогидливий город(цілих двадцять п'ять сотих!) і не менший своєю площею розкішний сад із височенних яблунь, якийсь чомусь так щедро родив, як щороку плодоносить хіба що молодий і сортовий(СЧ, 7).

Мама-істеричка. Почувши, що на свій перший аборт Кицька пішла виїмково із цікавості, щоб відчутти на власній шкірі, як саме це відбувається, адже наївний Василько з їхнього двору обов'язково повів би її в загс, якби лиш натякнула, що в тяжі, *мама-істеричка* невтішно розплакалася і проревіла з незначними перервами не одну добу (СЧ, 10).

Небога. Троюрідний батьків брат для Кицьки, власне, своєї посиротілої *небоги*, двічі-тричі на рік прислав із Канади шоколад у величезних бляшаних банках, достеменно таких своєю місткістю, як тоді, тобто знову ж таки у часи СРСР, здебільшого привозили із продуктової бази в магазини халви (СЧ, 14).

Колежанки-журналістки. Коли ж *колежанки-журналістки* підсміювалися над Кицьчиними прибамбасами, Нісенька зверхньо відповідала, що шлюбний сезон у птахів, а гон у тварин і звірів має точні календарні рамки, а в людей ніколи не знаєш, коли подібне може трапитися, тому їй доводиться увесь час бути в повній готовності до савакуплення (СЧ, 17).

Радіожурналістки. *Радіожурналістки* розуміюче презиралися, але, напевно, все-таки залишалися при власних висновках, бо навіть нігті на руках здебільшого не малювали (СЧ, 17).

Листоноша. Того ж дня *листоноша* Дуська поквапилася донести Нісеньці, що з її другом щось не те: лежить на холодному бетоні, тяжко дихає (СЧ, 18). *Листоноша* у відповідь чомусь тільки почервоніла й вислизнула з Ніниної квартири (СЧ, 18). Нісенька готувала собі вечерю й скрушно думала, що в понеділок *листоноша* принесе мамину пенсію, але при цьому обов'язково зажадає присутності старої (СЧ, 206).

Покійниця. Хтось із безпосередньо причетних до афери з пенсією *покійниці* мало в тюрму не сів, але чи родичі самої бабці – дрибці, чи хтось із відповідальних за доставку грошей – невідомо (СЧ, 207).

Поетеса. Наприклад, знущально написати малолітній *поетесі*, що в неї, мабуть, було тяжке дитинство, адже тільки нелюбов середовища засвідчує причину таких песимістичних рядків (СЧ, 19).

Адресантка. Ну й, звичайно, розкритикувати в пух і прах фото *адресантки*: мовляв, обличчя непропорційне, очі витрішкуваті (СЧ, 19).

Героїня. Власне, оповідання й стало ніби трохи її вже під час екзамену, бо наприкінці Ніна від імені своєї *героїні* додала кілька речень, що в неї, мовляв, аж жижки трусяться досконало вивчити великій і могутій російській мові, каторимразгаварівал Ленін, щоб вступити в Літературку й надалі працювати журналісткою газети «Известия» (СЧ, 22).

Мадемуазелі. Ці провінційні, *мадемуазелі* виявилися хазяйновитими й відповідальними: в день отримання ними стипендії накуповували повні торби твердокопченої ковбаси, баликів, сиру, токайського вина й усе це в обох руках у переповненому громадському транспорті перли в напрямку залізничних вокзалів, щоб знайомими провідницями за невеличку мзду передати своїм домашнім, адже те, що вільно продавалось у Москві, уже за її 101-им кілометром ставало нечуваним щастям (СЧ, 23).

Одногрупниці. Іноді частину цих дефіцитних харчів Нісеньчині *одногогрупниці* у перші два-три дні після стипендії поїдали й самі, щедро пригощаючи Ніну (СЧ, 24).

Алкоголічка. Інша річ, що десь у глибині душі Кицька страшенно боялася зробитись *алкоголічкою*, адже цієї долі не минула навіть «жінчина бойцовського характеру», непересічна російська поетка Белла Ахмадуліна, яку Нісенька патологічно ненавиділаї якої по-тхорячому панічно уникала, як задрипане щеня уникає злого Барбоса, в пашеці якого умістилося б троє таких, як воно (СЧ, 24).

Уборщица. Всегдядета, какуборщица (СЧ, 26)!

Азербайджанки. Та й одружуються азербайджанці тільки з *азербайджанками* (СЧ, 26)!

Ослиця-дівчинка. *Ослицю-дівчинку*, ослицю-целку (СЧ, 27)!

Скотина. Ніхто ж із чоловіків не полізе на ту *скотину*, що вже була під ослом (СЧ, 27)!

Матушка-Расся. Нехай вважають, що всі інші, звичайно, «русские», і вже з цієї причини також під себе *матушка-Расся* цю територію підгорне (СЧ, 31)!

Монашка. У *монашки* записалася чи, може, підхопила якусь пастидную болячку (СЧ, 37)?

Женщина. Мать мая,*жєнщина* (СЧ, 38)!

Восьмикласниця. Правда, Юрко позбувся цноти з такими пересторогами й настільки тяжко, наче був не дорослим чоловіком, а сором'язливою*восьмикласницею* (СЧ, 38).

Богиня. Вранці раз по раз називав Нісеньку неземною *богинею* і пальці в хлопця тремтіли, коли в момент близькості «винімає із широкіх штанів» своє багатство (СЧ, 38).

Гостя. Чергові негайно виструнчились, наче держакі від лопат проковтнули, а тоді комусь зателефонували й моментально пропустили *гостю* на сходи, які вели вгору до заповідного кабінету (СЧ, 45).

Космолотка. Вона ж – просто чесна *космолотка*, й саме тому чистосердечно виклала все, щознає, бо Вітчизна через таких, як той Юрко, постійно знаходиться в небезпеці, їх треба принципово вилучати із соціуму, із середовища справжніх радянських людей, щоб не розносили заразу націоналізму в масах (СЧ, 46).

Ласиця- шкідлива кішка. А може, й не *ласиця- шкідлива кішка*, бо ж відомо, що в котів ключиця не зафіксована, й тому вони легко пролазять туди, де тільки вже впихалася їхня голова- більшої дірки і не треба (СЧ, 47)!

Письменниця. Вдома, вже у західноукраїнському обласному центрі, у Львові, Нісенька таки влаштувалася журналісткою в обласній газеті (незакінчений московський Літінститут давав, хоч і не зовсім гласно, право обіймати посаду, редактор головної обласної газети сказав їй колись правду, але з його презервативами Нісенька більше ніколи і нічого не бажала мати) й почала відчайдушно мріяти, що таки стане справжнісінькою *письменницею*, як тільки вийде друком її власна книжечка віршів (СЧ, 47).

Подружка. *Подружка* врятувала (СЧ, 50).

Бабуся. Мама й *бабуся* у поривах гнівучи сварки інодімого тата дражнилигоєм, тобто неєвреєм (СЧ, 50).

Жидівка. Я-не *жидівка*, ніколи нею не була і не буду (СЧ, 50)!

Українка. А стосовно національної приналежності, то у твоєму паспорті ж написано: «*українка*» (СЧ, 51). Тиждень мене нагинала: твоя національність- *українка* (СЧ, 51)!

Росіянка. А чому не «*росіянка*» (СЧ, 51)?

Сусідка-українка. Тому що діда Семена й бабу Капу твоїх німці уже в перший день свого приїзду в село на чорних мотоциклах, у тому ж таки їхньому шинку й порозстрілювали, а в мого двоюрідного дядька з його ж малою сестричкою на руках добросердна *сусідка-українка* у стайні в коров'ячих яслах сховала, проте згодом німці їх також виявили й розстріляли (СЧ, 51).

Баба-вдова. Дід-росіянин, зліпив твоїй *бабі-вдові* твого тата у Першу світову, «байстрючком» і «кацап'юнком» Йосипа малі у селі дражнили, а в юності ані одна порядна дівчина ввечері до нього вийти з хати й постояти на вулиці коло своїх воріт з ним у парі не бажала (СЧ, 51).

Гуцулка-господиня. Поховали ми з ним Доню, кажу тобі правду- так дивно *гуцулка-господиня* й звалася, а він і каже: «Тікай, Доро, із села, поки не пізно, тікай, якщо хочеш жити» (СЧ, 52).

Україночка. Така мила *україночка* з Білої Церкви (СЧ, 53)!

Рятівниця. Сказала б : на честь маминої *рятівниці* хочу стати росіянкою- і крапка (СЧ, 54).

Громадянка. Я законопослушна *громадянка*. Комсомолка, спортсменка ,активістка (СЧ, 64).

Мати. *Мати* чомусь азартно почала розповідати дочці, якою лялею та була маленькою, як тільки почала ходити – дибуляти (СЧ, 71).

Мамаша-параша. О-о-о, казнітьврага зубною болью, черговий вже сповістив про прибуття твоєї *мамаші-параші* (СЧ, 73)!

Майстриня. Я залюбки умовлю найкращу *майстриню* тебе належно пофарбувати (СЧ, 74).

Дівчинка-п'ятнадцятиліточка .Будеш, як новенька копійчка, як *дівчинка-п'ятнадцятиліточка* (СЧ, 74).

Донечка. Як скажеш, *донечко* моя безцінна, красунечко моя писана (СЧ, 75)!

Співробітниця. Нісенька постійно хвалила свого чоловіка за все, що тільки приходило їй у голову взагалі похвалити, хоча ніколи не минала нагоди розповідати цікавим реакційним *співробітницям*, який її малжонок безпорадний і в житті, та що в житті-навіть у ліжку з нею (СЧ, 85).

Коректорка. *Коректорка* Аеліта навіть якось попередила Кицьку, щоб не ляпала здуру язиком у присутності бодай заступниці редактора чи Толика Бублика, який невіпадково пожинає лаври чи не на кожному повороті власної стрімкої кар'єри (СЧ, 86).

Фанатки. Проте почуватися королевою серед такої кількості фанатів і *фанаток*, фаворитів і фавориток на ділі виявилось досить приємним заняттям (СЧ, 86).

Фаворитки. Проте почуватися королевою серед такої кількості фанатів і *фанаток*, фаворитів і *фавориток* на ділі виявилось досить приємним заняттям (СЧ, 86).

Студенточка. Одного разу вона запросила до себе додому в гості *студенточку* Марічку (СЧ, 86).

Селючка. Це була гандрабата худюща вчорашня *селючка* з дрібними прищиками по всьому обличчі, бідна, як церковна миша, бо завжди ходила в одній і тій же спідничині, змінюючи лиш блузки, які купувала у відділі дитячого одягу (СЧ, 86).

Провінціалка. Нісенька постелила Марічці на підлозі в коридорі, а сама цілу ніч не давала Адамові спокою: нехай *провінціалка* й почує, і запам'ятає, що таке подружнє життя й ненаситна в любов'ях сімейна пара (СЧ, 87).

Гостя-селючка. Одного разу в розмові з Адамом грайлива і весела Ніна, намагаючись нав'язати чоловікові парн, заявила, що наступного разу її *гостя-селючка* виміє не тільки поверхню щедро загадженої залишками їжі газової плити, а й до блиску відчистить їхній унітаз (СЧ, 87).

Пасербиці. Нісенька дала їй іронічне прізвисько Полохлива, бо ж Інна боялась всього: косих поглядів сусідів, пащекуватої двірнички, Адамового й Кицьчиного Дожа, власних малих *пасербиць* і, звичайно, чи не найбільше- самого Марка, що чомусь ні з того ні з сього почав постійно цілуватися з пляшкою (СЧ, 90).

Мачуха. Від кого з рідних малі почули таке образливе поганяло, Кицька не знала й довідатися не могла, та на знак обурення за їхню невихованість виклала дівчаткам усе й про мамину невиліковну хворобу, і про неньчину мученицьку смерть, і про сморід мало не на весь будинок, і навіть про те, що тато їх взагалі не любить, якщо привів *мачуху* (СЧ, 91).

Княгиня. Розкішні ліпні стелі, дивовижні карнизи, високохудожньої роботи кахляні труби, художній, власне, інкрустований паркет - все це провокувало новоспечену письменницю уявляти себе у контексті такої вишуканої краси щонайменше великосвітською *княгинєю* (СЧ, 93).

Вахтерка. *Вахтерка* підняла розтріпану кудлату голову зі столу й охриплим від сну голосу запитала: - Ви вже йдете (СЧ, 94)?

Журналісточки. Юні *журналісточки* були на боці Нісеньки, чоловіки-журналісти не втручалися в хід внутрішньосімейних подій узагалі, але « стара гвардія », зокрема Емілія Федорівна, перейшла в опозицію (СЧ, 98).

Літредакторка. Розмова була довга, тяжка, бо ж *літредакторка* не поступилася власною оцінкою Марійчиних поезій, а Кицька перла на свою співрозмовницю, як німецький «Танк» на підводі й навіть погрожувала зв'язатись із головним редактором журналу. Нарешті *літредакторка* була покладена на обидві лопатки: фраза « Це ж абсолютно безідейні вірші! »- ще й не таких валила з нігю (СЧ, 103).

Кумирка. Марічка присмирніла й глибоко задумалась, раптом інтуїтивно відчувши, що з її до нинішнього дня нібито найщирішою наставницею й навіть мало не *кумиркою* надалі не варто бути гранично відвертою (СЧ, 106).

Працівниця. Наступного дня Нісенька прокинулася значно раніше, ніж це робила завжди, прибігла завчасно в редакцію, як найсумлінніша *працівниця*, що її цілу ніч тривожила недописана стаття про сільський вокально-інструментальний ансамбль, який

нібито має їхати на конкурс у столицю, бо й доморощена юна співачка, що з радості перемоги над собою подібними аматорами в районі зопалу пообіцяла перекричати салу Аллу Пугачову, й три патлаті а - ля головний герой мультфільму «Бременські музиканти» (СЧ, 107).

Заступниця. *Заступниця* редактора не на жарт перелякалась за Нісеньчине здоров'я і намагалася викликати «швидку», але там увесь час було зайнято (СЧ, 107).

Маніпулянтка. Останнє виявилось тим, що вже було явно-славно занадто, бо підняло б і мертвою з його смертного ложа, а не *маніпулянтку* з таким незначним досвідом, як Нісенька (СЧ, 107).

Дурепища. Ще двом-трьом отаким *дурепищам*, як оце ти, подібне зопалу порадить, - й самого з накритим рушником обличчям винесуть із якогось кабінету КДБ сходами, які ведуть до чорного виходу (СЧ, 111).

Свекруха. Мава була напхана тирсою і поролоном, але після Кицьчиних маніпуляцій з її апіорі дурнуватою з вигляду головою чомусь уже прямо сидіти не могла, катастрофічно горбилась і норвила в будь-яку хвилину, як казала Адамова мама, а Нісеньчина *свекруха* Єва, «дати нурка» аж на підлогу, тобто перекотитись униз через власну голову, яка вже й так постійно перебрала на рівні мавпаних колін, ще й постійно хиталась – холіталась від кожного необачного стороннього доторку чи руху (СЧ, 114).

Спілчанки. Письменницькі збори, як завжди, завершилися криками обурення, маханням рук і кулаків, образливими репліками з місця, мало не базарною колотнечею і недолугим намаганням окремих спілчан та *спілчанок* хоч якось скерувати офіційне зборисько писателів- паперомарателів у русло справедливості, а один із апіорі програшних під час голосування безшабашних кандидатів договорився до того, що нібито той, хто претендує на поїздку, взагалі не має права критикувати інших претендентів, бо така поведінка взагалі суперечить усім існуючим правилам моралі і навіть є просто нечистоплотною (СЧ, 116).

Дівочка-целочка. Водночас Нісенька без особових зусиль артистично зіграла *дівочку-целочку* й при всій чесній громаді на палубі корабля строго вчитала Димитріяну за негідну справжнього чоловіка поведінку (СЧ, 118).

Жінки-сонетярки. *Жінок – сонетярок*, їхніх сучасниць, я особисто не здатна пригадати жодної (СЧ, 121)!

Гаїтянка. Мама дала мені ім'я Ніна, але я народилась дуже смуглою, чорноволовою і дрібно кучерявою, наче *гаїтянка* (СЧ, 126).

Віват-іменинниця. Та найкращий *«віват-іменинниця»* виголосив Димитріян Крем'яшенко, якого Нісенька взагалі не чекала, бо й не сповіщала про своє власне торжество, але він узяв і приїхав, як сам на кожному кроці всіх урочисто повідомляв, прибув експронтотом замість свого односпілчанина з обласної організації, який насправді напередодні й отримав від Кицьки оту заповідну листівочку- запрошення на ювілей із вказівкою адреси ресторану, дати й часу початку дійства (СЧ, 130).

Фаворитка. За накритими столами було прочитано десятки віршів, проспівано добру сотню пісень, а під час танців партнери, які навперобій карнавальні мінялися й мінялися, мало не силомиць вириваючи іменинницю з рук один в одного, осипали Нісеньку такими компліментами, що Кицьці вже здавалося, ніби вона власною вродою, розумом і талантом далеко переплюнула *фаворитку* короля Людовіка 15-знамениту Помпадур (СЧ, 131).

Мамуська. Коли ж Кицька не на жарт розсердилася через такі звертання на її адресу, новоспечений Адамів похресник образився до сліз і голосно заявив, що Нісеньчина поведінка взагалі викликає в нього сумніви, ніби на Західній Україні навіть найчесніші, найморальніші і найрозумніші люди вірять у Бога й цінують церковні таїнства, адже якщо Адам – Димитріянів хрещений батько, то Нісенька, дружина Адама, якщо не мама, то хоча б мачуха, а він же таким образливим словом до неї не звертається, а делікатно називає *мамуською* (СЧ, 133).

Циганка. Щоправда, це було таких пів справи, як у тієї старої циганки, яка умовила власну небогу вийти заміж за графа Потоцького, а тоді радо сплеснула в долоні: тепер уже залишилось тільки умовити графа одружитися з юною *циганкою* (СЧ, 135)!

Знайома. Організаторів презентації (із вдячності – й тільки!) Нісенька повела на «стограмів і пончик» у спілчанський «Еней», де вже натхненно дулдив пиво ДимитріянКрем'яшенко, який із радісними вигуками здивування, що настільки несподівано зустрів свою давню *знайому*, негайно пересів до нової компанії – і сабантуї розпочався по-справжньому, а за «випивон і закусон» тепер уже платили чоловіки (СЧ, 137). Проте після радісної зустрічі «вождя апачів із Мао Цзедуном», як іронізував Крем'яшенко про всіх, хто в його присутності щиро радів давньому знайомому чи *знайомій*, щось пішло навперекоси, власне, катастрофічно не туди й не так, як це планувалося Ніною та Крем'яшенком (СЧ, 139).

Піонерка. Ти завжди готова, як *піонерка* (СЧ, 138)!

Касирка. Коли Нісенька наблизилася до заповітного віконечка і заявила, які й куди їй квитки потрібні, *касірка* несподівано буркнула: -Та хоч на весь купейний вагон квитки забирайте (СЧ, 139)!

Власниця. Три здоровецькі кімнати на вас двох, бездітних, а мене, справжню *власницю* квартири, - на кухню, в коридор, на балкон (СЧ, 152)?

Кравчиня. Шила новий одяг у найкращої *кравчині*, одягалася з голочки, скуповувала всі можливі новинки найкращої косметики, з мамою в складчину, знявши з ощадної книжки Дори Прокопівни кругленьку суму й додавши власні дві червоні десятки, придбала новенький кольоровий телевізор, а тоді таке чудо техніки в обласному центрі було, може, тільки в десяти власників, а може, й лише в п'яти (СЧ, 153).

Кобіти. Але це так, до слова, бо ті блискучі синтетичні лосини раптом почали вдягати всі, навіть такі *кобіти*, що своєю дупою легенько могли заслонити від оглядачів щонайменше пів горизонту (СЧ, 156).

Туристка. Радянських грошей, як виявилось, кожній *туристці* дозволили поміняти на польські злоті обмаль (СЧ, 156).

Бандитка. Спересердя вивела на прогулянку на дитячий майданчик – не маля, а *бандитка* (СЧ, 160).

Дурепище. Кицька щосили ляснула Вірочку по дупі, мала заверещала не своїм голосом, а обурені сусіди в прихожій також зайшлися криком: ще й чужу дитину ця дурним дурна *дурепищелупцює*, візьми й лиш довір такій няні дитя – хтозна, чи й живим зостанеться (СЧ, 162)!

Вірочка-вітрогонка. Нісенька ж віднесла *Вірочку-вітрогонку* в дитячу поліклініку (СЧ, 163)!

Непосида. А як тільки *непосида* почала мову і про залізний стовп, який вибіг назустріч гойдалці, і про переповнену водою ванну, в якій, звичайно, дитя могло й утопитися, це й дурневі ясно, Кицька криком закричала в обличчя Іванці, що бреше її Вірочка і навіть не червоніє (СЧ, 164)!

Плакса – тонкослізка. А ти, Оксанко, - справжня *плакса – тонкослізка* (СЧ, 169)!

Дурненька. Ось ти, *дурненька*, жалієш норок, але котлети з м'яса малого телятка, наприклад, ти ж їси (СЧ, 170)?

Бабушка. Я у *бабушкі* живу, я у дедушкі живу, папа з мамайходять в гості к нам (СЧ, 171).

Розумничка. Без тебе й сама знаю, що *розумничка* (СЧ, 176)!

Дівуля. Худоба – цей дурний Адам, бо ж її, колись кохану, єдину, найкращу в світі, а тепер п'ятдесятитрьохрічну даму давно післябальзаківського віку поміняв на якусь *дівулю*, що всього лиш – і тільки! – здатна народити йому такого ж бевзя, як і він сам (СЧ, 189)!

Діваха. До Кицьки в редакцію вдерлася розпатлана *діваха* з таким носищем, якому позаздрили б 99 із 100 відсотків чоловіків, а за нею – дружина майора, точнісінька копія дочки, тільки значно дrevніша (СЧ, 190).

Колежанки. Розтягали рукопашну всі працівники й найближчі Нісеньчині *колежанки* (СЧ, 191).

Відьма-ейдетичка. Кицька ані муркнула у відповідь, адже добре знала, що стара *відьма-ейдетичка*, яка ніколи нічого не забуває (СЧ, 191)!

Наркоманка. Та *наркоманка* йому народила калічку, а вчора нещасне дитя вмерло і бідний адам щойно у скверику біля моїх ніг повзав, благав, щоб його назад прийняла (СЧ, 197)!

Старенька. І Нісенька взялась бити матір по лиці, штурхати кулаками в груди й живіт, а коли Дора Прокопівна впала, ще у копати *стареньку* ногами (СЧ, 200). Ну, й запитали, чи ти прийдеш попроситися й чи особисто будеш хоронити стареньку (СЧ, 219).

Тьотя. Та й синці під лівим оком і вирване волосся на голові в Дори Прокопівни у випадку такої кончини, мабуть, неабияк зацікавлять кримінального експерта, якщо виявлять її труп, та й «*тьотя* Клава» зі своїм Рудим Гангстером, як потенційні свідки, такого наплетуть, що у свяченій воді не відмиєшся: через стіни чули ж бо і крики – зойки старої, і гупання Нісеньчиних кулаків по маминому тілі, й істеричні верески обидвох (СЧ, 203).

Невісточка. А якось Антось заїхав за Веронікою на роботу - Господи, яку сварку йому наша *невісточка* зчинила: не можна, стороннім заборонено до них в апартаменти заходити (СЧ, 204)!

Кумасі. Допросилися, *кумасі* (СЧ, 205)?

Свекруха. Ніколи Кицьці й на гадку не спадало, що Дора Прокопівна десь отак само, як новоспечені редакційні *свекруха* і теща, її долею переймалася (СЧ, 206).

Теща. Ніколи Кицьці й на гадку не спадало, що Дора Прокопівна десь отак само, як новоспечені редакційні *свекруха* і *теща*, її долею переймалася (СЧ, 206).

Подруги. Там у неї zostалися такі ж древні *подруги*, як і вона сама (СЧ, 207).

Дурепа. Ось як тільки старої *дурепи* легітимно збутися, щоб не мати проблем ні з законом, ні з людськимосудом (СЧ, 207).

Доня. Що, належно відпочина у чужих людей від рідної *доні* (СЧ, 209)

Фельдшерка. Про себе думай, а про колишню *фельдшерку* хай сільрада дбає (СЧ, 209)!

Письменниця. Кицька ж *письменниця* – їй видавати книги треба, а не няньчитися зі старою ідіоткою, ризикуючи власним життям (СЧ, 210)!

Матір. А ви хоч *матері* залиште шматочок кролятини (СЧ, 211). Заполучивши Інну у власне добровільно – приватне рабство, Нісенька перестала навідуватись в «дідорню», як про себе йменувала геріатричний пансіонат, до матері взагалі: одне расстройство нервов, а не відвідини отієї типово пересічної отупілої від старості пацієнтки в оточенні таких же доходяг – недоумків (СЧ, 112)!

Мамаша. *Мамаша* цього гівнюка, - й Ніна зневажливо кивнула на першокласника, що сидів на кріслі рівнесенько й непорушно, як на уроці (СЧ, 217).

Баба. Паскудна ти *баба*, Ніно (СЧ, 217)!

Сусідоньки. Знайшлись добрі *сусідоньки*, щоб особисто перед тобою помити мені сраку (СЧ, 219)?

Рабиня. Моя персональна безплатна *рабиня* (СЧ, 219)

Мамочка. А вона вже померла, моя бідна *мамочка* (СЧ, 223)?

Співробітниця. Для Кицьки це було дуже важливо: редакційні *співробітниця* й співробітники просто не посміють не скинутися їй кількома тисячами на похоронні витрати (СЧ, 224).

Дурепа. Тож подумки Ніна розпикала саму себе: розкоровіла, як сільська баба! Стара! Огидна! Противна! *Дурепа!* Невдаха! Лецтепометення! Курва (СЧ, 225).

Невдаха. Тож подумки Ніна розпикала саму себе: розкоровіла, як сільська баба! Стара! Огидна! Противна! *Дурепа!* *Невдаха!* Лецтепометення! Курва (СЧ, 225).

Лецтепометення. Тож подумки Ніна розпикала саму себе: розкоровіла, як сільська баба! Стара! Огидна! Противна! *Дурепа!* *Невдаха!* *Лецтепометення!* Курва (СЧ, 225).

Тітонька. А де *тітонька*? Тут була тітонька (СЧ, 227)!

Жінка. *Жінка*п'яненко перехилилася з вікна, проте зрозуміла, що рукою до світлин їй усе одно не дотягнутися (СЧ, 230).

Акторка. Я на них, як *акторка* театру чи кіно, - п'яненко захихикала співрозмовниця (СЧ, 230).

Матеріалістка. Ти – фаталістка? –*Матеріалістка.* –Нігілістка? –Пофігістка (СЧ, 231).

Жертва. Іншими словами, ти – бідна невинна *жертва*, а я – погана злочинниця (СЧ, 232).

Злочинниця. Злочинець чи *злочинниця* завжди в гіршому становищі, ніж їхня жертва (СЧ, 232).

Дівачка. *Дівачка*, хочеш снімацца в кіно (СЧ, 232)?

Женщина. Та ви ж мертвецьки п'яна, *женцино* (СЧ, 233)!

Самка. Щоправда, не самець, а *самка* (СЧ, 235).

Авторка. І все заради того, щоб стати *авторкою* моєї праці (СЧ, 235).

Інтердівчачка. Киньте, хлопці, це ж тітонька, навіть зовсім стара баба, не діваха, навіть не типова сучасна *інтердівчачка*(СЧ, 236).

Малютка. Чемпрамишляєшь, *малютка*, на начнойулачке (СЧ, 236)?

Малодка. Клієнтавждьошьнедаждьошься, *правільнагаварю*, малодка (СЧ, 236)?

Мадам. Ви таки нализались в дюндель, *мадам*, і ,напевно, тільки з алкогольного дуру

Бабуся. Вам куди, *бабусю* (СЧ, 241)?

Жінка. Це я – стара *жінка*? Я – баба (СЧ, 243)?

Вродливиця. Он яка я *вродливиця* на всіх, без винятку, світлинах (СЧ, 243)!

Донечка. А на цих фото часом не ваша *донечка* (СЧ, 243)?

Клієнтка. *Клієнтка* слізно наполягає – веземо в лікарню (СЧ, 244).

Пенсіонерка. Ви ж працююча *пенсіонерка* (СЧ, 244)?

Колежанка. Але візьми з собою трохи грошей, *колежанко*, бо нотаріус за таку делікатну послугу, ясна річ, з нас шкуру постарається здерти (СЧ, 247).

Колежаночка. Приїжджай, *колежаночко*, підемо разом до нотаріуса, щоб укласти договір виявилось запізно, а тоді вже покладеш мене у лікарню, бо й підшлункова мене пекельним вогнем пече й серце з горла вискакує і ноги взагалі відмовляють служити, і руки крутить, як на дибі (СЧ, 249)!

Нотаріуска. Напарфумлена надміру *нотаріуска* заламала за послуги таку ціну, що Інні довелося знімати гроші з кредитної картки повністю, ще й Марка змушувати в сусідів і знайомих певну суму позичати, проте вже до полудня справа із заповітом була остаточно владнана (СЧ, 249).

Підопічна. Це ж Полохлива винна: що не день, то загодовувала свою *підопічну* такими смаколикками, що в інших хворих аж слинка котилась (СЧ, 250)!

Малахольна. А тепер забирайся мені з-перед очей, *малахольна*, бо також полетиш услід за своїм хом'яком з п'ятого поверху (СЧ, 251)!

Нещасна. Безсоння також не давало *нещасній* повноцінно жити (СЧ, 252).

Дурепа. Тішся, *дурепо*: моя талія, як балія (СЧ, 252)!

Лауреатка. Жовчно зіронізувала Марічка, тепер уже *лауреатка* кількох премій і навіть щойно отриманої – імені Олесья Гончара (СЧ, 253).

Лідерка. *Лідерка* письменницької братії, голова обласної Спілки письменників (СЧ, 254)!

Екс- журналістка. Назустріч Ніні центральною алеєю парку прямувала Іванка з колишньою їхньою спільною знайомою – *екс – журналісткою* Мартою (СЧ, 255).

Приїжджа. Пропустила жовчну іронію повз вуха *приїжджа* (СЧ, 255).

Співробітниця. Проте колишня *співробітниця* вдруге розщедрюватися не мала найменшого наміру, тож Кицька вирішила розчулити Марту й таки витягти з неї омріяну валюту (СЧ, 256).

Алкогалічка. А хіба вона *алкогалічка*, - щоб від неї спиртне ховати (СЧ, 261)?

Баба. Й не смій мене *бабою* називати (СЧ, 265)! У цю моторошну мить на обійсті відьмакуватої на вигляд *баби* Мотрі щосили заспівав півень, мало не порвавши з натуги власні голосові зв'язки; у відповідь йому одразу голосно, аж пронизливо закукурікав другий, загорланів третій, десятий (СЧ, 270)!

Дівочка. А ти ще *дівочка*(СЧ, 265)!

Краля. Я б на твоєму місці не минула нагоди переспати з такою *кравлею* (СЧ, 267)!

Біда. Шезни, *бідо* (СЧ, 267)!

Матеріалістка. Я – *матеріалістка* , й твердо знаю, що нема ні Бога, ні чорта(СЧ, 268).

Коханка. Чудеса в решеті, та й годі: однією мовою спілкувався з рідними й під час балів, бенкетів та прийомів у царському палаці з друзями й *коханками*, зовсім іншою – писав свої вірші, поеми й навіть неабияку прозу (СІ, 5)!

Малолітка. А я ту *малолітку* під себе силою стелив (СІ, 5)?

Дівчинка. Десятилітня *дівчинка* – й чоловік із сивиною на чубі(СІ, 5).

Однокласниця. У рожевій юності навіть мріяв з *однокласницею* Люською з дев'ятого поверху сиганути, з висотки викинутися після того, як вона відмовилася прийти на побачення, хоч вкотре пропонував (СІ, 6).

Мамуська. Спересердя того ж дня слізю впросив *мамуську*, щоб купила мені цуценя, обов'язково самочку, назвав своє цуценя Люською і, гуляючи нашим подвір'ям, кожного разу отримував незадоволення (СІ, 6)..

Красуня. Мав дідуля великі проблеми, бо у нього ж як голови колгоспу насамперед запитали, що це за така показова смерть і чому не десь у stodолі чи на сухій вербі, а саме в приміщенні державного органу влади скоїла перша *красуня* в селі самогубство(СІ, 7).

Студентка – журналістка. Правда, проживала у гуртожитку в кімнаті зі *студентками* – *журналістками*, до яких я навідувався час від часу поплескати язиком і на дурняк випити... ну, бодай міцної кави (СІ, 8).

Ровесниця. Здається, до наших побачень у неї навіть хлопця не було, себто й такого залицяльника, що лише після танців у сільському клубі *ровесницю* чи сусідку додому проводить і навіть поцілувати не наважується(СІ, 8).

Селючка. Зустрічалися ми з Ганною два місяці настільки потай, що ніхто з моїх одногрупників, як на здоровий глузд – цього дива дивезного: крутий міський із діда – прадіда красунчик – ловелас і скромна, аж зашмаркана *селючка*, ха – ха ! – й припустити не міг (СІ, 9).

Дівчинонька. Ой , дівчино,*дівчинонько*, дівчино – моргулько, ти би мені не далася, якби не мій вуйко(СІ, 71)!

Дівчисько. Вважаєте, що я мав пройти мимо, наче нічого не бачив або ще й дурне *дівчисько* похвалити, йо – пе – ре – се – те (СІ, 83).

Партнерка. Моя *партнерка* не могла не зрозуміти, що наші стосунки апріорі приречені й довго не проривають, йо-пе-ре-се-те(СІ, 10).

Викладачка. На мене *викладачка* з англійської оком кидає , і про це усім в моїй групі відомо, то ж не могли дівчата-жуналістки з Ганниної гуртожитської кімнати при нагоді про це не базарити, а то ж така красуня з рисами обличчя єгипетської царівки-фараонки, що Ганні до неї – як паровозу до ракети(СІ, 10).

Скромниця-законниця. А була ж *скромниця-законниця*: того –«не можна», те- «совість не дозволяє», за те – «Бог гнівається» (СІ, 17).

Леді. Доглянута, випечена *леді* з фігуркою все тієї ж ляльки Барбі, але... з уже іншим прізвиськом (СІ, 21).

Жінка – письменниця. А де подібний літературний текст про чоловічі проблеми *жінки-письменниці*(СІ, 24)?

Дівуля. Недолуго передавали всього лише фізичні відчуття чоловіком власного напівоголеного мускулистого тіла або негативну оцінку порядним сім'янином – кріпаком якої – небудь розпусної сільської *дівулі* (СІ, 24)?

Феміністка – самозванка. Художні вигадки *феміністок-самозванок*, прихованих німфоманок, афішованих мисткинь, але ж ніяк не гранично близькі до справжніх реалій чоловічого мислення художні домисли (СІ, 24).

Неповнолітня. Добре, що хоч узагалі те дівчатко не трахнув, а думка це зробити, йо-пе-ре-се-те, якщо чесно, двічі проскакувала, тож тепер можуть підвести хіба що під звинувачення лише в розтлінні *неповнолітньої* (СІ, 29).

Лікарка. А молодесенька *лікарка* встала з-за столу, пластмасовою указкою легенько стукнула – й усе, по моїй ерекції(СІ, 29).

Тітка. *Тітка* й дядько Юліана й на дух не переносять(СІ, 38).

Бібліотекарка. Одного разу нас таки зловили прибиральниця й *бібліотекарка*, так би мовити, на місці злочину(СІ, 39).

Дівка. І самойбальшой любов'ю АлександраСергеїчааказаласьнежена,Наталья Гончарова, а ево же крепасная*дівка* па імені Ольга(СІ, 44).

Однолюбка. Вона ж *однолюбка*(СІ, 45).

Королева. Побачила *королева* гру геніального актора, передала йому пляшку шампанського і кошик найдорожчих квітів із запискою: «Приходьте до мене увечері в образі Отелло» (СІ, 54).

Модниця. Мене тоді на розхват перші красуні і *модниці* з економічного, юридичного й нашого факультету розхапували(СІ, 68).

Малолітка. Значить *малолітка* змінила показання(СІ, 78).

Помічник-секретар. Співробітники встигли просвітити, що в радянські часи ця худенька і маленька жінка, ну, справжній горобець, а не людська істота, була *помічником-секретаркою* головного редактора й навіть перекладачем з англійської, коли в журнал приїжджали іноземні гості(СІ, 78).

Консьєржка. *Консьєржка* й розвісила вуха: цікавий серіал по телевізору йшов, не могла від його примітивного мила відірватися(СІ, 83).

Господиня. Кримінальну справу закрили, за майбутню статтю заплатили тисячу доларів,*господиня* раніше орендованої квартири не побачить мене, як свої вуха без дзеркала, всі мої власні речі – в Татани(СІ, 89).

Студентка. Зате зараз можу значно більше, ніж колись мені вдалося *студенткою*(СІ, 90).

Приятелька. Я забрав у Татани свою зарплату, залишивши їй 300 гривень нібито за нею витрачені для мене продукти, і заявив, що йду шукати квартири, щоб не сидіти у такої доброї і гарної людини, як вона, моя найкраща *приятелька*, на шиї(СІ, 98).

Наймичка. Працювати понаднормово *наймичкою* в якогось депутата(СІ, 117)!

Директорка. А без квартири навіщо мені якась *директорка* гімназії(СІ, 130)?

Онучка. А чи принесуть щастя моїй *онучці*(СЗн, 190).

Матір – дебілка. Якщо чесно, то в окремих випадках мені хотілося одного: власноручно перевішати найбільш тупих і агресивних *матерів-дебілок* на пострах інших посеред їхнього ж села(СЗн, 163).

Пацієнтка. Міцно стискаючи долоню *пацієнтки* своєю лівою, правою рукою я писав рецепт, вклавши цей папірчик із печаткою в лікарняну особисту справу хворої(СЗн, 213).

Молодиця. Але виявилось, це не хто інший, а та сама *молодиця*(СЗн, 213).

Розпусниця.*Розпусниці*, шахрайки, злодійки і дурисвітки(СЗн, 215).

Шахрайка. Розпусниці, *шахрайки*, злодійки і дурисвітки(СЗн, 215).

Злодійка. Розпусниці, шахрайки, *злодійки* і дурисвітки(СЗн, 215).

Дурисвітка. Розпусниці, шахрайки, злодійки і *дурисвітки*(СЗн, 215).

Жебрачка. Дивна стара. *Жебрачка* (СЗн, 216)?

Телепатка. Соломія що – *телепатка*, йо-пе-ре-се-те (СІ, 76)?

Бабушка. Будемо лахматіть*бабушку* (СІ, 81)?

Кривдниця. Припустив, моя колишня *кривдниця* в Києві кантується, підзаробляє на базарі, бо зовні, особливо одягом, зовсім на мільйонерку не скидалася (СІ, 89).

Єврейка-мільйонерка.Тим більше, якщо йдеться про молоду *єврейку-мільйонерку* (СІ,90)!

Дружинька. Любляча *дружинька* й наварила, і напекла би набагато краще, ніж я вмю (СІ, 105).

Напарниця. Сказав, що моя *напарниця* Зоя за довготривале й сумлінне виконання нею службових обов'язків призначена моїм куратором (СЗн, 164).

Рідна сестра. Ти сама як *рідна сестра* особисто покладеш Раїсу в лікарню (СЗн, 202)!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Архангельська А. М. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 440 с.
2. Брус М. П. Активізація суфікса *-ин(я)* в сучасному фемінітивному словотворенні. *Аргументи сучасної філології. Образ жінки: «жіноче», «феміністське», «фемінне»*: матеріали Міжнародної наукової конференції. Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2022. С. 79–84.
3. Брус М. П. Поняття з основою *фемін-* у контексті сучасної української лінгвістики. *Лінгвістичні студії*: збірник наукових праць. Донецьк : Донецький національний університет, 2008. Вип. 16. С. 209–214.
4. Брус М. П. Втілення літературних і діалектних особливостей фемінітивотворення у новелах Василя Стефаника. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово* : науковий журнал / гол. ред. В. М. Мойсишин. Івано-Франківськ, 2022. № 16 (63). С. 360–367.
5. Брус М. П. Діахронні та синхронні вияви фемінітивотворення в українській медичній термінології. *Українська мова*. 2022. № 4. С. 24–40.
6. Брус М. П. Словотвірна термінологічна база фемінітивної підсистеми української мови. *Лінгвістичні студії*: збірник наукових праць / наук. ред. А. П. Загнітко. Донецьк : ДонНУ, 2011. Вип. 23. С. 17–21.
7. Брус М. П. Лексикографічна інтерпретація фемінітивів у сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні дослідження*: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. Вип. 56. С. 12–24.
8. Брус М. П. Фемінітиви в поетичній мові Тараса Шевченка. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*: наук. журнал. Івано-Франківськ, 2017. № 4(40), 2018. № 3(47). С. 46–59.
9. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Ч. 1. 440; Ч. 2. 640.

10. Валух З. Дери́ваційний потенціал українського іменника: чинники впливу. *На сторожі слова* : збірник наукових праць на пошану професора Василя Грещука. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. С. 73–82.
11. Валух З. О. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : монографія. Київ – Полтава : Видавництво «АСМІ», 2005. 356 с.
12. Винник В. О. Жаргон. *Українська мова* : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Видання третє. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2007. С. 190.
13. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020.
14. Іщенко Т. А. Валентність суфікса *-иц(я)* в апелятивах української мови : автореф. дис... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1997. 15 с.
15. Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф., Критська В. І., Пуздирева Т. К., Романюк Ю. В. Вплив суспільних змін на розвиток української мови : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
16. Карпіловська Є. А. Нова Україна в словотвірній номінації: зміни у мовному «кресленні» світу. *Відображення історії та культури народу в словотворенні* : доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення / упорядк. та наук. редак. Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. С. 91–109.
17. Карпіловська Є. Роль словотворення в розширенні когнітивного простору української мови. *На сторожі слова* : збірник наукових праць на пошану професора Василя Грещука. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. С. 105–114.
18. Кислюк Л. Нові тенденції у творенні іменників – назв осіб сучасної української мови. *Актуальні проблеми українського словотвору* / за ред. В. Грещука. Івано-Франківськ : Видавництво «Плай», 2002. С. 217–225.

19. Кислюк Л. П. Словотвірна номінація в сучасній українській мові: система – узус – ідіолект : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2018. 39 с.
20. Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с
21. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
22. Клименко Н. Ф. Моція. *Українська мова* : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Видання третє. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2007. С. 402–403.
23. Ковалик І. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Ч. І. / упоряд. В. Грещук. Івано-Франківськ – Львів : Видавництво «Місто НВ», 2007. 402 с.
24. Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів : Видавництво Львівського університету, 1962. Кн. 5. С. 3–34.
25. Космеда Т. А. Фемінізація сучасної української мови: актуалізація лексико-словотвірного класу слів – назв осіб жіночої статі. Дещо про практику їхнього лексикографування. *Космеда, Т. А. (Ред). Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика*. Дрогобич: Коло, 2014. С. 161–173.
26. Лапушкіна Н. П., Лисенко Н. В. Жанрові модифікації сучасного роману (на прикладі роману- тетраедра О. Слоновьовської). *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2020. № 1. Ч. II. С. 130–135.
27. Лисиченко Л. А. Ці невичерпні глибини мови: монографія. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2011. 305 с.

28. Мельничук О. С. Етимологія. *Українська мова* : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ : Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2007. С. 183–184.
29. Нелюба А. Словотвірні інновації в соціальних зрушеннях і коригування дериваційної теорії: вибрані праці. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2023. 136 с.
30. Нелюба А. Інвентаризація й кодифікація української морфемно-словотвірної термінології. *На сторожі слова* : збірник наукових праць на пошану професора Василя Грещука. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. С. 244–252.
31. Пузиренко Я. В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. 21 с.
32. Редько Є. О. Типи і способи номінування осіб в українських арготичних системах : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2016. 22 с.
33. Селігей П. О. Українська мова у 2222 році: Вступ до лінгвофутурології. Київ: Академперіодика, 2023.
34. Словник новотворів української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття / упоряд. Г. М. Віняр, Л. Г. Шпачук. Кривий Ріг, 2005. 158 с.
35. Словник української мови : у 20 т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський; НАН України, Український мовно-інформаційний фонд. Київ : Видавництво «Наукова думка», 2010. Т. 1: А–Б. 912 с.; 2012. Т. 2: В–Відсріблитися. 976 с.; 2012. Т. 3: Відставання–Гуральня. 1120 с.; 2013. Т. 4: Д–Жучок. 1007 с.; 2014. Т. 5: З–Зв’янути. 992 с.; 2015. Т. 6: Згага–Кварта. 992 с.; 2016. Т. 7: Квартал–Кяхтинський. 912 с.; 2017. Т. 8: Л–Мішурний. 992 с.; 2018. Т. 9: Міщанин–Настукувати. 912 с.
36. Словотворчість незалежної України. 2012 – 2016 : словник / укладачі: А. Нелюба, Є. Редько; заг. ред. А. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 460 с.

37. Ставицька Л. О. Гендер: мова, свідомість, комунікація. Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2015. 440 с.
38. Ставицька Л. Українська мова без табу : словник нецензурної лексики та її відповідників. Київ : Видавництво «Критика», 2008. 456 с.
39. Ставицька Л. Український жаргон : словник: близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень. Київ : Видавництво «Критика», 2005. 496 с.
40. Стишов О. А. Нові тенденції в словотворенні української і російської мов кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку* : збірник наукових праць / відп. ред. В. А. Чабаненко. Запоріжжя : ЗНУ, 200. 6. С. 128–145.
41. Стишов О. А. Номінації осіб у сучасній українській мові (на матеріалі дискурсу ЗМІ). *Мовознавство*. 2012. № 6. С. 23–37.
42. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). 2-ге видання. Київ : Видавництво «Пугач», 2005. 388 с.
43. Сукаленко, Т. М. (2010). *Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
44. Сукаленко Т. Типізовані образні парадигми словесного втілення концепту *жінка* в українській мові. *Українська мова*. 2010. № 3. С. 81–98.
45. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – ХХІ ст.). Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 246 с.
46. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2015. 248 с.
47. Тараненко О. О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021.

48. Тараненко О. О. Формування нової системи соціальних цінностей і пріоритетів українського суспільства (на матеріалах української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст.). *Мовознавство*. 2014. № 5. С. 14–34.

49. Федурко М. Ю. Словотвірна морфологія українських фемінативів у лінгвокультурологічному аспекті. *Відображення історії та культури народу в словотворенні*: доповіді ХІІ Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення / упорядк. та наук. редак. Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. С. 433–442.

50. Шовгун Н.О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2000. 17с.

51. Щур І. І. Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Київ, 2006. 23 с.